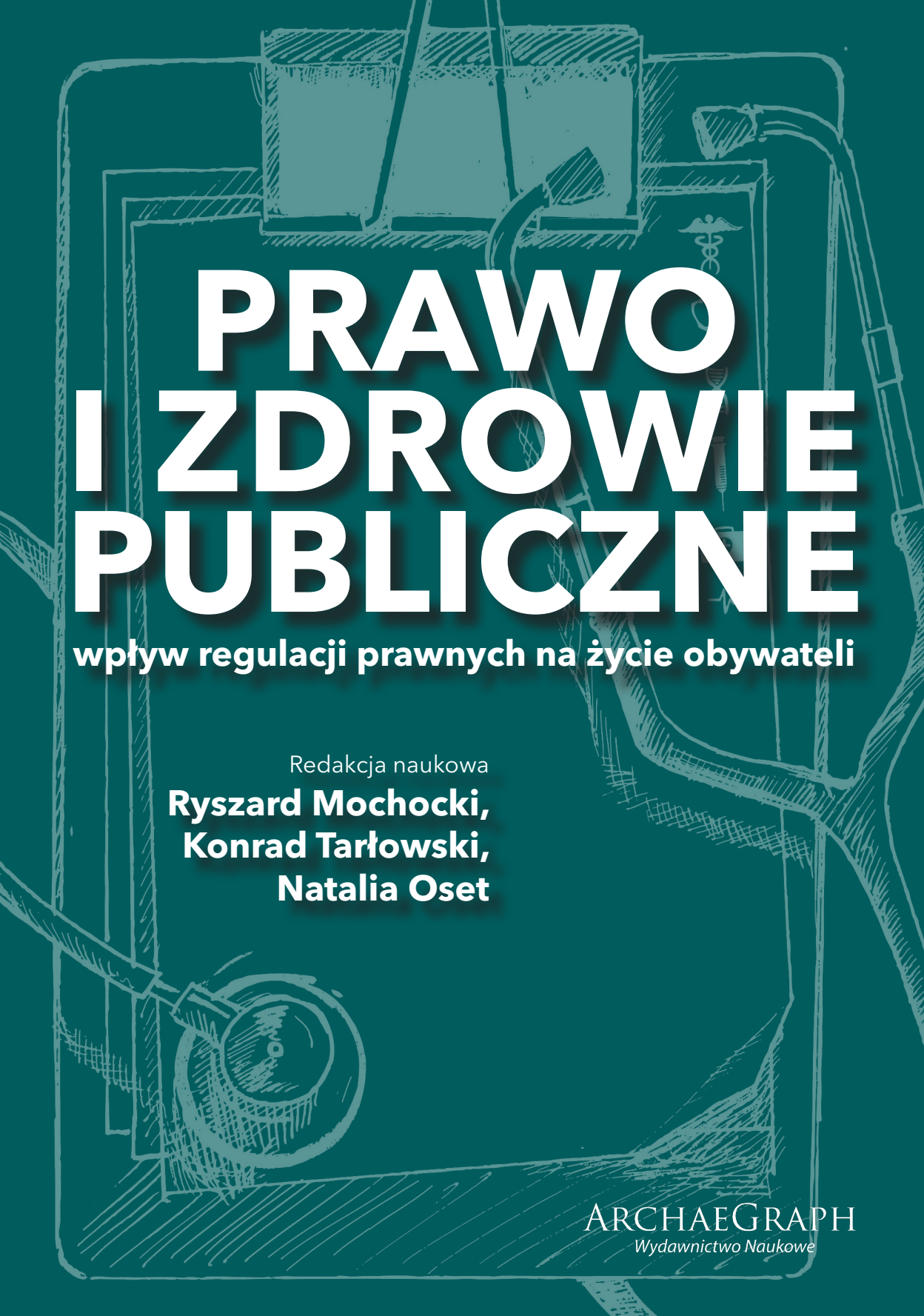

PRAWO I ZDROWIE PUBLICZNE

wpływ regulacji prawnych na życie obywateli

Redakcja naukowa

**Ryszard Mochocki,
Konrad Tarłowski,
Natalia Oset**

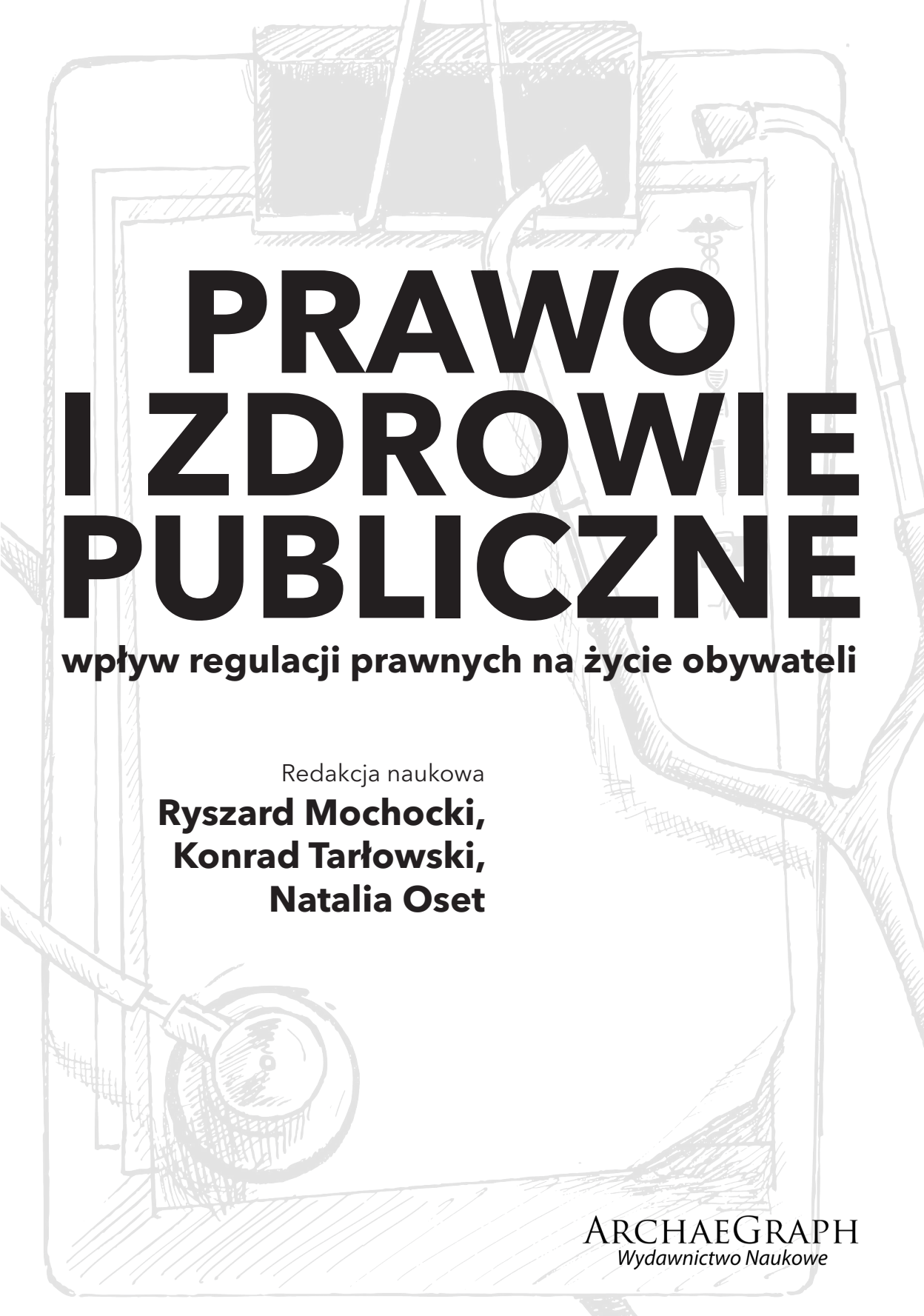
ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

Prawo i zdrowie publiczne

wpływ regulacji prawnych
na życie obywateli

Redakcja naukowa

**Ryszard Mochocki, Konrad Tarłowski,
Natalia Oset**

PRAWO I ZDROWIE PUBLICZNE

wpływ regulacji prawnych na życie obywateli

Redakcja naukowa

**Ryszard Mochocki,
Konrad Tarłowski,
Natalia Oset**

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

REDAKCJA NAUKOWA
DR RYSZARD MOCHOCKI
MGR KONRAD TARŁOWSKI
LIC. NATALIA OSET

RECENZJA NAUKOWA
DR HAB. TOMASZ MOLL
DR EWA KOSOWSKA
DR RYSZARD MOCHOCKI

KOREKTA REDAKTORSKA, SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI
KAROL ŁUKOMIAK

© copyright by authors & ArchaeGraph

ISBN: 978-83-68410-57-0

**Wersja elektroniczna dostępna
na stronie internetowej wydawcy:**
www.archaeograph.pl

ARCHAEOGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ, LISTOPAD 2025

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	6
CHARAKTERYSTYKA I ZNACZENIE PRAWNE DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ	
FILIP PIETRZYK	8
POSTĘPOWANIE DIETETYCZNE W CELIAKII - ROLA DIETY BEZGLUTENOWEJ I ASPEKTY PRAWNE	
JULIA OSET	18
ROLA RADY EUROPY ORAZ FORMY JEJ ODDZIAŁYWANIA NA PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE UNII EUROPEJSKIEJ	
KONRAD TARŁOWSKI	28
ROLA KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO W SYSTEMIE OCHRONY UCZESTNIKÓW WSPÓŁCZESNEGO RYNKU FINANSOWEGO W POLSCE	
KUBA GACH	43
WORK-LIFE BALANCE W ŚWIELE PRAWA	
MARTYNA GRUDNIEWSKA	54

PRZEDMOWA

Współczesne społeczeństwa funkcjonują w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu prawnym, w którym regulacje stanowią podstawowe narzędzie kształtowania relacji między państwem a obywatelem. Prawo przenika wszystkie sfery życia – od organizacji administracji publicznej, przez system ochrony zdrowia, po codzienne wybory jednostki. Monografia „Prawo i zdrowie publiczne. Wpływ regulacji prawnych na życie obywateli” stanowi próbę interdyscyplinarnego spojrzenia na te zagadnienia, ukazując, w jaki sposób różne gałęzie prawa współtworzą ramy funkcjonowania współczesnego człowieka w demokratycznym państwie prawnym.

Zawarte w tomie opracowania podejmują zróżnicowane tematy – od charakterystyki decyzji administracyjnych i ich znaczenia w praktyce organów państwowych, poprzez prawne aspekty postępowania dietetycznego w celiakii, aż po analizę roli Rady Europy i Komisji Nadzoru Finansowego w systemie ochrony obywateli. Autorzy – reprezentujący różne ośrodki naukowe – łączą refleksję teoretyczną z analizą praktycznych konsekwencji obowiązujących regulacji. Taki sposób ujęcia problematyki pozwala czytelnikowi zrozumieć, że prawo nie jest jedynie zbiorem norm, lecz realnym narzędziem wpływającym na jakość życia społecznego i jednostkowego.

Monografia ukazuje również, że rozwój prawa nie może być oderwany od potrzeb społecznych, ekonomicznych i zdrowotnych. W dobie rosnącej świadomości obywatelskiej oraz intensywnych procesów integracji europejskiej, coraz większego znaczenia nabiera odpowiedzialne tworzenie i stosowanie prawa w sposób gwarantujący poszanowanie godności człowieka, bezpieczeństwa i równości wobec instytucji publicznych.

Niniejsze opracowanie kierowane jest do studentów, pracowników naukowych, praktyków administracji publicznej oraz wszystkich, którzy dostrzegają w prawie nie tylko system norm, lecz także narzędzie budowania społeczeństwa

opartego na zasadach dialogu, zaufania i sprawiedliwości. Mamy nadzieję, że publikacja ta stanie się inspiracją do dalszych badań nad rolą prawa w kształtowaniu zdrowia publicznego, bezpieczeństwa obywateli i jakości życia w złożonej rzeczywistości współczesnej Europy.

Ryszard Mochocki

Konrad Tarłowski

Natalia Oset

CHARAKTERYSTYKA I ZNACZENIE PRAWNE DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ

Streszczenie: Decyzja administracyjna, jako akt prawny administracji publicznej o charakterze władczym, rozstrzyga indywidualne sprawy obywateli. Aby jednak posiadała moc prawną, musi zostać sformułowana w sposób prawidłowy i jednocześnie klarowny, tak by była zrozumiała dla stron, których dotyczy. Każda decyzja powinna być uzasadniona, co umożliwia obywatelom skuteczną ochronę swoich praw, a w przypadku naruszenia zasad wydawania decyzji, istnieje możliwość ich zaskarżenia. Szczególne znaczenie decyzji w postępowaniu administracyjnym podkreśla fakt, iż ma ona charakter ostateczny co oznacza, że zamyka ona postępowanie w procesie, przy czym w sposób natychmiastowy staje się dokumentem prawnie wiążącym i obowiązującym w danej sprawie. Z tego względu decyzja administracyjna jest nie tylko podstawową formą działania administracji, ale również centralnym punktem relacji pomiędzy państwem a obywatelem. Celem niniejszego artykułu jest scharakteryzowanie decyzji administracyjnej w tym jej elementów obligatoryjnych takich jak: podmiot, treść, strona, podstawa prawna, a także omówieniem jak ważne jest dokładne oznaczenie decyzji administracyjnej.

Słowa kluczowe: decyzja administracyjna, akt prawny, postępowanie administracyjne, postępowanie przed sądami administracyjnymi.

WSTĘP

Postępowanie administracyjne jako uporządkowana i procesowa procedura prawna określa działania organów administracji publicznej, rozstrzyga i reguluje sprawy dotyczące praw i obowiązków w drodze decyzji administracyjnej (Gorgol, 2008, s. 194). Ze względu na szerokie znaczenie postępowania zaliczyć można także postępowania karno-administracyjne, dyscyplinarne, czy też

egzekucyjne, gdzie postępowanie administracyjne często określane jest mianem rozprawy administracyjnej (Łaszczycza, 2008, s. 15). Proces ten jest regulowany prawnie, więc kierowany jest praworządnością, a organy zajmujące się sprawą muszą w sposób skrupulatny ustalić stan faktyczny, przy czym uwzględniony musi zostać zarówno interes publiczny, jak i indywidualny interes strony (Kędziora, 2008, s. 3-4). W tym celu warto zwrócić uwagę na rolę i znaczenie decyzji administracyjnej w postępowaniu administracyjnym, gdzie rozumiana jest ona jako dokonana, jednostronna czynność o charakterze prawnym, wykonywana przez organy administracji publicznej (Wieczorek, Szymanek, 2018, s. 45-46). Moc takiej decyzji ma ogromne znaczenie, ale również wiąże się z ogromną odpowiedzialnością na wydający ją organ, dlatego należy skupić uwagę na samej istocie, jak i cechach oraz wartości, doniosłości znaczenie prawnego decyzji. Wydanie takiej decyzji jest szczególnie kluczowe w postępowaniu, gdyż jest to także jednoznaczne z domknięciem i zakończeniem postępowania administracyjnego. Ze względu na silne znaczenie decyzji administracyjnej, proces jej konstruowania, jak i znaczenie prawne są skrupulatnie regulowane i nadzorowane, tak aby umożliwić skuteczne wydanie decyzji (Wójcik, 2017, dostęp 20.09.2025). Jej struktura, proces i elementy składowe są prawnie określone, a wprowadzenie jej w obieg prawny jest jednoznaczne, z tym że po uprzednim dostarczeniu decyzji do przynajmniej jednej ze stron, w sposób automatyczny staje się ona wiążąca (Wójcik, 2017, dostęp 20.09.2025).

POJĘCIE ORAZ CECHY DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ

Aby prawidłowo interpretować znaczenie i rangę decyzji administracyjnej, najpierw należy poznać jej znaczenie. Zgodnie z Kodeksem postępowania administracyjnego decyzja jest aktem jednostronnym i wiążącym, wydawanym przez organ administracji publicznej w trybie przewidzianym prawem mając na uwadze art. 104 k.p.a. Celem wydania decyzji jest rozstrzygnięcie sprawy co do jej istoty zarówno w całości, jak i częściowo lub w inny sposób zakończenie postępowania w danej instancji. Wydanie decyzji stanowi akt kończący sprawę w tej instancji i ma istotne znaczenie dla obywateli, ponieważ może wpływać na ich prawa lub obowiązki (Dz.U. 2024 poz. 572).

Ten rodzaj aktu zaliczany jest do kategorii aktów administracyjnych, co oznacza, iż skonstruowanie jego ma na celu przekształcenie normy prawnej w indywidualną normę regulującą konkretną sytuację, w sferze praw i obowiązków jednostek (Kasiński 2015, s. 554). Warto zwrócić uwagę na różnice pomiędzy

decyzją administracyjną a innymi aktami z tej kategorii. Wśród aktów administracyjnych wyróżnić można, poza decyzjami, także postanowienia, które dotyczą tylko poszczególnych kwestii, które mogą wynikać w toku całego postępowania, natomiast nie mają mocy rozstrzygnięcia o istocie sprawy (w odróżnieniu od decyzji administracyjnej), chyba że przepisy stanowią inaczej (Starościak, 2000, s. 285). Kolejną różnicą jest forma kontroli, jakiej podlegają akty, gdzie decyzje monitorowane są przez sądy administracyjne na podstawie klauzuli generalnej, z kolei postanowienia podlegają kontroli w zakresie klauzuli enumeratywnej - art. 3 par. 2 pkt 1-3 p.p.s.a. w momencie wydania decyzji tzn. zakończenie czynności procesowych, po czym dokładnie określone są uprawnienia i obowiązki każdej ze stron, gdzie ich skuteczność nie jest określana w ramach czasowych i obszarze postępowania, w którym je wydano (Romańska, 2023, s. 861). W przypadku postanowienia wydawane jest ono w ramach procesu łączącego organ administracyjny oraz stronę postępowania, jednakże w wyjątkowych sytuacjach, postanowienie może zostać wydane, zanim dojdzie do wszczęcia postępowania w sprawie administracyjnej (Dz.U. 2024 poz. 572). Należy także zwrócić uwagę na charakter decyzji administracyjnej, gdyż można wyróżnić decyzje pełne oraz częściowe. Ich nazwa odnosi się do sposobu rozstrzygnięcia sprawy w całości lub jedynie w jej części. Warto jednak zaznaczyć, że decyzje częściowe nie mają mocy zakończenia postępowania w danej sprawie, nawet jeśli stały się ostateczne (Kędziora, 2008, s. 253).

Decyzja administracyjna ze względu na swój prawomocny charakter cechuje się jednostronnością, ale też władczością, co podkreśla jej moc wiążącą dla obywateli, ale również możliwość egzekwowania jej skutków (Zimmermann, 2003, s. 343). Aby jednak skrupulatnie móc określić i skonstruować decyzje, musi ona być zindywidualizowana do konkretnej sprawy, czyli rozstrzygać kwestie w odniesieniu do konkretnego adresata, bądź podmiotu w tym szczególnie osoby fizyczne powinny być oznaczone imieniem i nazwiskiem, miejscem zamieszkania, w niektórych przypadkach również numerem PESEL. Jeżeli sprawa dotyczy podmiotu to powinien być oznaczony z nazwy, adresu siedziby, numeru NIP lub REGON. Precyzyjność rozstrzygnięcia związana jest również z konkretnością i dokładnością co do określenia jakie prawa, ale też obowiązki ma dana strona, aby móc jasno i klarownie wyjaśnić czego dana decyzja będzie dotyczyć i jakie uprawnienia będą z niej wynikać, bowiem brak takich danych może utrudnić, a niekiedy uniemożliwić odebranie czy wykonanie decyzji (Majczak, 2016, s. 375-382).

ELEMENTY DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ

Każdy dokument prawny, w tym także ustawy czy decyzje, musi zostać precyzyjnie i skrupulatnie opracowany, tak aby w sposób jasny i klarowny przedstawiał swoją treść. Zgodnie z Kodeksem postępowania administracyjnego, w szczególności na podstawie art. 107 k.p.a., decyzja administracyjna powinna zawierać następujące informacje: oznaczenie organu administracji publicznej, czyli dokładne podanie nazwy organu oraz jego adresu; datę wydania decyzji; oznaczenie i precyzyjne określenie stron postępowania; powołanie podstawy prawnej, która stanowi sedno sprawy; rozstrzygnięcie, czyli ustalone na podstawie faktów wnioski; uzasadnienie faktyczne i prawne, czyli wyjaśnienie i przywołanie faktycznych argumentów; pouczenie, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie, a także o prawie do zrzeczenia się odwołania i skutkach tego zrzeczenia; podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego pracownika organu upoważnionego do wydania decyzji. Ponadto, w przypadku decyzji, w stosunku do której może być wniesione powództwo do sądu powszechnego, sprzeciw od decyzji lub skarga do sądu administracyjnego decyzja powinna zawierać pouczenie o dopuszczalności wniesienia powództwa (Dz.U. 2024 poz. 572). Podstawa prawna, jako element decyzji administracyjnej, powinna być oznaczona konkretnie i dokładnie, ze wskazaniem konkretnego artykułu, paragrafu i punktu, tak aby oznaczenie prawne nie budziło wątpliwości u adresata (Wyrok WSA w Poznaniu, II SA/Po 1059/08). Wszystkie z powyższych informacji są kluczowe i niezbędne w prawidłowo skonstruowanej decyzji, a wszelkie odstępstwa od wytycznych określonych w art. 107 k.p.a. lub brak danych automatycznie sprawiają, że taka decyzja jest określana mianem wadliwej. Decyzja administracyjna, która zostanie skonstruowana w sposób niewłaściwy, może stanowić podstawę do złożenia skargi bądź odwołania, gdyż nieodpowiednie wpisanie powyżej wymienionych składników może zostać uznane za czynnik, który w sposób znaczący wpłynął na rezultat postępowania, a w konsekwencji na treść decyzji administracyjnej (Woś, 2013, s. 316). Warto także zwrócić uwagę na przepisy szczególne dodatkowe elementy, tzw. klauzule dodatkowe gdyż mogą one określać inne składniki, które dana decyzja powinna zawierać. Wśród takich informacji mogą znajdować się m.in. termin, warunek lub klauzula rygoru natychmiastowej wykonalności. Artykuł 107 Kodeksu postępowania administracyjnego określa także szczegółowo, w jaki sposób powinien zostać opisany w decyzji podpunkt dotyczący uzasadnienia faktycznego i prawnego. Uzasadnienie faktyczne powinno zostać poparte dowodami, na podstawie których oparł się organ decyzyjny, a także należy

wskazać przyczyny, z powodu których inne dowody zostały uznane za fałszywe lub nieprawdziwe. Natomiast uzasadnienie prawne musi być poparte podaniem podstawy prawnej, czyli przywołaniem konkretnych przepisów prawa (Dz.U. 2024 poz. 572). Co do zasady, wszelkie uzasadnienia decyzji są obligatoryjne. Jednakże, jeśli organ administracji uzna inaczej, można od nich odstąpić tylko w szczególnych przypadkach: gdy zaniechanie uzasadnienia wynika z ówczesnych przepisów dotyczących bezpieczeństwa państwa lub porządku publicznego; gdy decyzja w całości uwzględnia żądanie strony, nie rozstrzyga spornych interesów stron i nie została wydana w rezultacie odwołania; lub gdy możliwość zaniechania uzasadnienia wynika z przepisów szczególnych. (<https://sip.lex.pl/procedury/wydanie-decyzji-administracyjnej-1610613348> (dostęp: 03.10.2025)).

Na szczególną uwagę zasługuje również specyficzne narzędzie prawne, określone milczące załatwienie sprawy, które w kontekście sprawy może okazać się znaczącym immunitetem. Ten sposób rozstrzygnięcia sprawy jest możliwy tylko w określonych przypadkach. Proces załatwienia sprawy w sposób milczący uznaje się, gdy w terminie określonym w przepisach (zazwyczaj do miesiąca), od dnia doręczenia żądania właściwemu organowi administracji publicznej, nie zostanie wydana decyzja zamykająca postępowanie w sprawie, bądź nie zostanie wniesiony sprzeciw w drodze decyzji; takie stanowisko określany jest mianem milczącej zgody. Taki sposób załatwienia sprawy nie wymaga od organu żadnego działania wobec stron, a zaledwie umieszczenia adnotacji w aktach, gdzie znajduje się treść rozstrzygnięcia i podstawę prawną. W przypadku, gdy dana strona będzie żądać, należy wydać zaświadczenie, w drodze postępowania o załatwieniu sprawy w sposób milczący (<https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/solutions/lex/administracja/prawo/decyzja-administracyjna> (dostęp: 03.10.2025)).

ZNACZENIE PRAWNE DECYZJI ADMINISTRACYJNEJ ORAZ JEJ PRZYKŁADY

Decyzja administracyjna, ze względu na swoją moc kończącą postępowanie i zamykającą sprawę, odgrywa kluczową rolę w znaczeniu prawnym, gdyż może ona zmieniać, modyfikować lub znosić dotychczasowe stosunki prawne. W rezultacie jej treść może określać różne rodzaje skutków prawnych, np. nakazywać określone obowiązki wobec stron, przyznawać uprawnienia danej stronie postępowania bądź nakładać zakazy. Skutek prawny decyzji administracyjnej nie powstaje w momencie jej wydania, lecz w chwili prawidłowego doręczenia jej stronom postępowania, w formie pisemnej i z oznaczeniem daty, która ma kluczowe

znaczenie dla strony, gdyż określa moment, od którego może ona skutecznie realizować swoje prawa, obowiązki lub uprawnienia. Skutki prawne decyzji nabywają mocy dzięki cechom, które czynią ją wiążącą i ważną dla każdej ze stron (Karpiuk, 2020, s. 309). Decyzja, na mocy której przyznawane są uprawnienia, zezwala stronie na korzystanie z określonego prawa lub przyznaje jej przywilej dotyczący przedmiotu postępowania. Z kolei decyzja nakładająca obowiązek zobowiązuje stronę do wykonania określonej czynności na rzecz innych podmiotów. Może ona również zakazywać stronie wykonywania pewnych działań, które w sposób rażący mogłyby naruszać dobra publiczne lub prawa drugiej strony postępowania (Dz.U. 2024 poz. 572). W sprawach dotyczących codziennego życia obywateli decyzje administracyjne wydawane są w wielu dziedzinach i na różnych płaszczyznach prawa. Przykładem takiej decyzji może być decyzja zezwalająca obywatelowi na budowę domu mieszkalnego - w takim przypadku wydaje ją właściwy organ, na wniosek inwestora, co uprawnia go do rozpoczęcia prac budowlanych na wskazanej działce, gdyż decyzja ta ma charakter ostateczny. Podobnym aktem jest decyzja o przyznaniu świadczenia socjalnego, stanowiąca oficjalny, ostateczny dokument wydawany przez właściwą instytucję po uprzednim zbadaniu sytuacji życiowej osoby ubiegającej się o to świadczenie. Zakres działania decyzji administracyjnej jest jednak znacznie szerszy i obejmuje niemal wszystkie sprawy mające wpływ na życie obywateli oraz na porządek publiczny państwa (Moszoro i in., 2002, s. 14-18).

Decyzja administracyjna spełnia zatem dwie podstawowe funkcje w państwie, a mianowicie funkcję porządkową i organizacyjną. Pierwsza z nich odnosi się do ustanawiania praw i obowiązków, gdyż w sposób precyzyjny określa, jakie prawa i obowiązki przysługują obywatelom w stosunku do państwa. Funkcja porządkowa dotyczy także rozstrzygania spraw, co z kolei wiąże się z utrzymaniem ładu publicznego poprzez egzekwowanie przepisów prawa przy czym decyzja administracyjna może tym samym kreować ramy życia publicznego (Proskin, 2011, s. 133-136). Natomiast funkcja organizacyjna skupia się na zarządzaniu sprawami publicznymi, w ramach której decyzja stanowi narzędzie ich regulacji, a także element tworzenia struktur i procesów administracyjnych, co wpływa na efektywność w realizacji zadań w obszarach życia publicznego. Ze względu na funkcje, które pełni decyzja administracyjna, stanowi ona również źródło praw i obowiązków obywateli, które reguluje i określa (Adamiak, Borkowski, 2011).

Jednak, aby móc orzekać, czy dana decyzja została wydana w sposób rzetelny i prawidłowy, musi być odpowiednio kontrolowana i monitorowana. Organem sprawującym pieczę nad kontrolą działalności administracji publicznej

w sprawach skarg co do decyzji administracyjnych sprawują sądy administracyjne, których zakres właściwości jest szczegółowo opisany w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r.- Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. 2024 poz. 935).

ZAKOŃCZENIE

Decyzja administracyjna jest podstawowym, władczym aktem prawnym organu administracji publicznej, który rozstrzyga sprawy obywateli. Znaczenie decyzji administracyjnej ma szerokie zastosowanie w życiu publicznym społeczeństwa. Sprawy, których może ona dotyczyć, w mniejszym lub większym stopniu wpływają na prawa i obowiązki obywateli, do których się odnosi, tym samym zamykając postępowanie administracyjne. Jej ważność i znaczenie są szczególnie istotne, ponieważ decyzja administracyjna stanowi podstawową formę działania administracji publicznej, co oznacza, że w sposób bezpośredni i natychmiastowy zaczyna obowiązywać oraz jest poparta podstawą prawną. Dlatego istotne jest, aby decyzja została sporządzona w sposób jasny i klarowny, tak by była zrozumiała dla każdej ze stron, a jednocześnie zawierała wszystkie niezbędne elementy czyniące ją ważną i prawnie wiążącą. Aby była skuteczna i wywoływała skutki prawne, musi spełniać wymagania szczegółowo określone w Kodeksie postępowania administracyjnego, takie jak m.in. powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie czy uzasadnienie. Jej kluczowe znaczenie polega na zapewnieniu stabilności i pewności prawnej, a także na umożliwieniu obywatelom ochrony swoich praw poprzez możliwość odwołania. Wydanie decyzji oraz jej trwałość tworzą stabilny stan prawny, który pozwala obywatelom planować swoje działania lub ograniczać pewne czynności. Ostateczny charakter decyzji administracyjnej podkreśla jej istotną rolę w procesie administracyjnym, ponieważ stanowi ona formalne zakończenie postępowania, które porządkuje, reguluje i stabilizuje sytuację prawną obywateli.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne:

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. 2024 poz. 572).

Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. 2024 poz. 935).

Wyrok z dnia 22 lipca 2009 r. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu II SA/Po 1059/08

Literatura:

Adamiak B., Borkowski J.

2011 Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz do art. 107, C.H.Beck, Warszawa, Wydanie 11.

Gorgol A.

2008 *Zobowiązania podatkowe i postępowanie podatkowe, w: Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, red. W. Wójtowicz, wyd. 5, Warszawa.

Karpiuk M., Krzykowski P., Skóra A.

2020 *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz do art. 61-126.*, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn.

Kasiński M.

2015 Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym, [w:] M. Stahl (red.), Prawo, Warszawa.

Kędziora R.

2008 *Ogólne postępowanie administracyjne*, Wyd. C.H.Beck Warszawa.

Łaszczyca A.

2008 *Rozprawa administracyjna w ogólnym postępowaniu administracyjnym*, Warszawa.

Majczak P. P.

2016 *Podstawa prawna decyzji administracyjnej*. [w:] R. A. Stefański (red.), Ius Novum. Kwartalnik Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, Warszawa.

Moszoro M., Obłuski A.

2002 Posern-Zielińska M., Turowski B., Wójcik M., Wysocki S., *Efektywne Metody Zarządzania w Administracji Publicznej*, Warszawa.

Proskin L.

2011 *Decyzja w postępowaniu administracyjnym*, Zeszyty Naukowe WSOWL, nr 4 (162).

Romańska M.

2023 *Ugoda* [w:] H. Knysiak-Sudyka (red.), *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Wolter Kluwer, Warszawa.

Starościak J.

2000 *Prawo*, A. Wiktorowska, *Akt administracyjny*, [w:] M. Wierzbowski (red.), *Prawo administracyjne*, Warszawa 2006, L. Bielecki, *Charakter prawny zezwolenia jako aktu administracyjnego*, RzZN UMCS 2000, t. XXIX, s. 102 i n.; P. Ruczkowski, *Koncepcja*.

Wieczorek I., J. Szymanek

2018 *Słownik pojęć w administracji publicznej*, Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego, Łódź.

Woś T.

2013 Postępowanie administracyjne, Wolter Kluwer, Warszawa.

Wójcik B.

2017 procedura pt. *Wydanie decyzji administracyjnej*, red. A. Wróbel, R. Kędziora,
<https://sip.lex.pl/procedury/wydanie-decyzji-administracyjnej-1610613348>

Zimmermann J.

2003 *Prawo administracyjne*, Zakamycze, Warszawa.

Źródła internetowe:

<https://www.wolterskluwer.com/pl-pl/solutions/lex/administracja/prawo/decyzja-administracyjna>

CHARACTERIZATION AND LEGAL SIGNIFICANCE OF THE ADMINISTRATIVE DECISION

Summary: An administrative decision, as a legally binding act of public administration, resolves and resolves citizens' matters. However, to be legally binding, it must be formulated correctly and clearly, ensuring it is understandable to the parties affected. Every decision should be justified, enabling citizens to effectively protect their rights, and in the event of a violation of the decision-making principles, an appeal is possible. The particular importance of a decision in administrative proceedings is emphasized by its final nature, meaning it concludes the proceedings, immediately becoming a legally binding and applicable document in a given case. Therefore, an administrative decision is not only the basic form of administrative action but also the focal point of the relationship between the state and its citizens. The purpose of this article is to characterize an administrative decision, including its mandatory elements, such as its subject, content, party, legal basis, and also discussing the importance of accurately marking an administrative decision.

Keywords: administrative decision, legal act, administrative proceedings, proceedings before administrative courts.

POSTĘPOWANIE DIETETYCZNE W CELIAKII - ZNACZENIE DIETY BEZGLUTENOWEJ I ASPEKTY PRAWNE JEJ STOSOWANIA

Streszczenie: Celiakia jest chorobą o podłożu autoimmunologicznym, która charakteryzuje się nieprawidłową reakcją układu odpornościowego na spożywany gluten u osób genetycznie predysponowanych. Skutkuje to zanikiem kosmków jelitowych, co w efekcie prowadzi do zaburzeń wchłaniania. Gluten obecny jest w niektórych odmianach zbóż: pszenicy, jęczmieniu, życie oraz w zanieczyszczonym owsie. W diagnostyce glutenożytnej choroby trzewnej wykorzystuje się trzy typy badań: genetyczne, serologiczne oraz histologiczne błony śluzowej jelita cienkiego. Choroba ta często daje nietypowe objawy, co wydłuża etap jej zdiagnozowania. Podstawą leczenia tego schorzenia jest, stosowana przez całe życie, dieta której głównym założeniem jest eliminacja produktów bogatych w gluten. Istotnym jest, aby osoba chora na celiakię ściśle i konsekwentnie współpracowała z dietetykiem, którego główną rolą jest edukacja żywieniowa, oraz kontrolowanie przestrzegania zasad diety. Obecnie obowiązują dwa rozporządzenia wprowadzone przez Unię Europejską, których regulacje realnie wpływają na rzetelność informacji znajdujących się na produktach bezglutenowych. Artykuł podejmuje tematykę patogenezы celiakii, znaczenia właściwego postępowania dietetycznego, oraz aspektów prawnych związanych ze stosowaniem diety bezglutenowej. Dokonuje również analizы wyzwań i konsekwencji wynikających z konieczności przestrzegania diety, co jest istotne zarówno z perspektywy naukowej, jak i praktycznej- w kontekście ochrony zdrowia i praw osób chorujących na celiakię.

Słowa kluczowe: celiakia, gluten, dieta bezglutenowa, Unia Europejska.

WSTĘP

Celiakia to autoimmunologiczna, gluteno zależna choroba trzewna, która posiada podłoże genetyczne. Odznacza się ona nadwrażliwością na gluten, oraz występowaniem w surowicy przeciwciał typowych dla choroby trzewnej tzn. HLA-DQ2 i/lub DQ8. Choroba ta ma charakter dziedziczny i przewlekły, co oznacza że jej całkowite wyleczenie nie jest możliwe (Ciborowska, Ciborowski, 2021, s. 715). W ostatnich latach zauważa się nietypowy przebieg choroby z objawami pozajelitowymi, takimi jak np. niedokrwistość z niedoboru żelaza, opóźnione dojrzewanie, czy zmęczenie i drażliwość (Majsiak i in. 2018, s. 1). Mimo, iż schorzenie to było głównie kojarzone z populacją pediatryczną, obecnie dotyczy również dorosłych w każdym wieku. Najczęściej diagnozuje się ją wśród osób w przedziale wiekowym 30-50 lat. Istotnym jest fakt, iż zdecydowanie częściej, wykrywana jest ona u kobiet i obejmuje około 1% ludności świata (Wilk, Dobrzycka, 2021, s. 256).

Warto zaznaczyć, iż w celiakii obecnie nie stosuje się typowo leczenia farmakologicznego. Jedynym poznanym środkiem leczenia choroby trzewnej jest odpowiednia dieta, która polega na całkowitej eliminacji produktów bogatych w gluten. Dieta ta powinna być stosowana przez całe życie, aby uniknąć reaktywacji objawów choroby (Grzymisławski i in., 2010, s. 18). Niestety znaczna ilość pacjentów nie stosuje się do zaleceń tej diety. Dlatego ważne jest zapewnienie odpowiedniej edukacji żywieniowej, oraz monitorowanie dietoterapii osób chorych na celiakię przez wykwalifikowanego dietetyka (Gładyś, 2021, s. 8).

Zwiększona świadomość, oraz częstość występowania gluteno zależnej choroby trzewnej nasila potrzebę wprowadzania nowych regulacji prawnych, które pomogą uniknąć wprowadzania konsumentów, głównie chorujących na celiakię, w błąd. Obecnie obowiązują dwa rozporządzenia wprowadzone przez Unie Europejską, które pomagają pacjentom w wyborze żywności bezglutenowej.

PATOGENEZA I DIAGNOSTYKA CELIAKII

Patogenezę celiakii determinują czynniki genetyczne i środowiskowe. Do grupy zwiększonego ryzyka zachorowania na celiakię należą krewni chorego pierwszego stopnia pokrewieństwa. Najwyższe ryzyko wystąpienia tej choroby stwierdza się u bliźniąt jednojajowych (75%) (Pawlaczyk i in., 2012, s. 10). Celiakię inicjuje gluten, czyli mieszanina nierozpuszczalnych w wodzie białek roślinnych, która obejmuje prolaminy, głównie gliadyny i gluteniny. Pojęcie „gluten”

zostało wprowadzone przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) w celu ustalenia jednolitego nazewnictwa wszystkich prolamin. Ich źródłem są zboża i zależnie od rodzaju zboża posiadają inne nazwy:

- Pszenica - Gliadyna
- Żyto – Sekalina
- Jęczmień – Hordeina
- Owies – Awenina

Oznacza to, iż produkty zawierające powyższe zboża są produktami zawierającymi gluten, czym samym nasilają objawy celiakii. Mianem produktu bezglutenowego uznaje się żywność, która zawiera mniej niż 20 ppm (mg/ kg) glutenu i posiada oznaczenie jako bezglutenowy produkt, na przykład znakiem Przekreślonego Kłosa. Do zbóż naturalnie bezglutenowych należą: proso, sorgo, ryż, kukurydza, amarantus. Do produktów nie zawierających glutenu należą: wszystkie warzywa świeże, konserwowane bez dodatków, strączkowe (groch, fasola, soczewica), ziemniaki, skrobia ziemniaczana, mąka ziemniaczana, wszystkie owoce świeże, świeże, nieprzetworzone mięso, ryby, jaja, mleko świeże, UHT, zagęszczone, w proszku, kefir, maślanka, śmietana, jogurt naturalny, twaróg naturalny, ser żółty, masło, oliwa z oliwek, olej roślinny, smalec (Wilk, Dobrzycka, 2021, s. 256). Natomiast produkty spożywcze takie jak np. desery czy też wędliny powinny być oznaczone symbolem zielonego, przekreślonego kłosa, który informuje nas, iż dany wyrób spożywczy jest bezglutenowy (Ciborowska, Ciborowski, 2021, s. 721).

Patogenezę celiakii determinują czynniki genetyczne i środowiskowe. Ekspresja molekuł HLA-DQ2 lub HLA-DQ8 jest konieczna, ale niewystarczająca do spowodowania choroby, bowiem za rozwój celiakii oprócz genów kodujących cząsteczki HLA-DQ2 i HLA-DQ8 odpowiedzialne są również geny niezwiązane z układem HLA (Bierła i in., 2016, s. 206).

Głównym czynnikiem środowiskowym wpływającym na rozwój enteropatii jest gluten, który dostaje się do organizmu z pożywieniem. Na skutek aktywności enzymów trawiennych, gluten ulega rozkładowi do peptydów gliadynowych. Obecna w nich glutamina pod wpływem działania transglutaminazy tkankowej, traci grupę aminową i ulega przekształceniu w kwas glutaminowy. W rezultacie tego powstałe białka stają się wysoce immunogenne dla osób obciążonych genetycznie (Majsiak i in., 2018, s. 3-4). Kompleks antygenów zgodności tkankowej wchodzący w skład receptora na komórkach prezentujących antygen (APC), wiąże obcy antygen, co sprawia, że staje się on rozpoznawalny przez komórki układu

odpornościowego gospodarza. Utworzone połączenie pobudza limfocyty pomocnicze CD4+, które aktywują wzmożoną syntezę cytokin prozapalnych, a następnie prowadzą do powstawania reakcji zapalnej (Ciborowska, Ciborowski, 2021, s. 716). Skutkuje to rozrostem krypt, oraz naruszeniem kosmków jelitowych błony wyścielającej światło jelita cienkiego, czym samym osłabia jego powierzchnię wchłaniania. Z czasem prowadzi to do całkowitego zaniku kosmków jelitowych i zespołu złej absorpcji (Grzymisławski i in., 2010, s. 15).

U osób dorosłych diagnostyka tej choroby obejmuje trzy warianty badań: genetyczne, histologiczne oraz serologiczne. U dzieci natomiast nie zawsze wykonywana jest ocena histologiczna jelita (Cyba i in., 2024, s. 3). Diagnostyka genetyczna dotyczy oceny obecności antygenów HLA-DQ2 lub DQ8. Z kolei badanie histologiczne obejmuje ocenę stopnia zaniku kosmków w tzw. skali Marsha i jest ono dokonywane za pomocą biopsji jelita cienkiego. Oceny tej dokonuje się dopiero w przypadku dodatniego wyniku serologicznego (Bierła i in., 2016, s. 208-209). W diagnostyce serologicznej wykonywane są testy, które umożliwiają wykrywanie przeciwciał: przeciwko transglutaminazie tkankowej w klasie IgA (tTG IgA) oraz całkowity poziom przeciwciał w klasie IgA, przeciwko deaminowanemu peptydom gliadyny w klasie IgG (DGP IgG). Jeśli badania potwierdzą obecność przeciwciał tTG IgA, ale w niskim mianie, można dodatkowo oznaczyć przeciwciała przeciwendomyzjalne w klasie IgA (EmA IgA). Dodatkowo analizuje się efekty stosowania diety bezglutenowej, oraz diety zwykłej. Istotnym elementem w diagnostyce celiakii jest występowanie objawów klinicznych (Ciborowska, Ciborowski, 2021, s. 717). U pacjentów pediatrycznych istotnym jest zwrócenie uwagi na fakt, iż celiakia jest typową przyczyną niedokrwistości, oraz niedoborów które mogą być jej skutkiem. Według wytycznych European Society for Paediatric Gastroenterology, Hepatology and Nutrition (ESPGHAN) z 2022r. w przypadku zdiagnozowania gluteno zależnej choroby trzewnej u dziecka, zaleca się wykonanie badania morfologii krwi. Jeśli wartości odbiegają od normy należy je kontrolować do momentu ustabilizowania parametrów anty-TG2 IgA (Cyba i in., 2024, s. 4). Charakterystyczne symptomy choroby trzewnej to: ból brzucha, nieprawidłowa częstość wypróżnień, z czasem również zwiększone wydalenie tłuszczu w stolcu, spadek masy ciała, wzdęcia, czy też niedokrwistość. Chorzy często zgłaszają również takie objawy jak stany zapalne skóry, osłabienie czy też kruchość i łamliwość włosów i paznokci. Elementy te wskazują na fakt, iż jest to schorzenie dotyczące całego organizmu (Grzymisławski i in., 2010, s. 15-16). U osób dorosłych celiakia bardzo często ma charakter bezobjawowy, lub objawy te są nie specyficzne. Są to zmiany szkliwa zębów, przewlekła niedokrwistość,

nawracające afty, osteoporoza czy też bóle stawów (Majsiak i in., 2018, s. 8). Należy również zwrócić uwagę na opryszczkowe zapalenie skóry, czyli na chorobę Dühringa, która nazywana była skórą odmianą celiakii. Odznacza się ona grudkami, czy też pęcherzami, które występują na powierzchni skóry łokci, kolan, czy też na pośladkach (Pawlaczyk i in. 2012, s. 14).

W glutenozeależnej chorobie trzewnej wyróżnione zostały cztery postacie kliniczne: objawowa, subkliniczna, asymptomatyczna oraz potencjalna. Postać objawową można podzielić na klasyczną oraz nieklasyczną. Pierwsza z nich cechuje się skutkami upośledzonego wchłaniania np. biegunka, czy też stolce tłuszczowe, oraz obecnością co najmniej jednego z czterech symptomów niedożywienia np. spadek masy ciała. Z kolei nieklasyczna charakteryzuje się przeważnie innymi objawami, oraz objawami które nie dotyczą przewodu pokarmowego. Celiakia może również przebiegać bez jakichkolwiek objawów klinicznych lub z nieuciążliwymi objawami, których pacjenci nie wiążą ze spożywaniem glutenu. Mówimy wówczas o postaci subklinicznej (bezobjawowej) celiakii. Postać asymptomatyczna przebiega bez charakterystycznych symptomów klinicznych, dotyczy osób u których występuje zwiększone ryzyko pojawienia się celiakii lub rozpoznawane są w trakcie badań przesiewowych. Z kolei postać potencjalna choroby trzewnej charakteryzuje się obecnością w surowicy swoistych dla celiakii przeciwciał i brakiem zmian lub jedynie naciekiem limfocytów śródepitelialnych (Marsh 0 lub 1) w błonie śluzowej jelita cienkiego (Gładyś i in. 2015, s. 449). Aktualnie najczęściej diagnozuje się postać nieklasyczną, która objawia się zazwyczaj schorzeniami dotyczącymi wielu układów:

- Pokarmowy: zaparcia, ból brzucha, afty jamy ustnej, czy też wymioty
- Nerwowy: depresja, migrena, padaczka
- Krwionośny: niedokrwistość
- Rozrodczy: upośledzone tempo dojrzewania
- Skóra: opryszczkowe zapalenie (Szaflarska-Popławska, 2014, s. 82).

Należy zatem zachować szczególną ostrożność podczas diagnostyki postaci celiakii z niewyraźnymi symptomami z przewodu pokarmowego, ponieważ objawy pochodzące z innych układów mogą nie wskazywać na tę chorobę, czego skutkiem będzie opóźniona diagnoza. Z kolei, postać choroby trzewnej, w przebiegu której przeważają symptomy pozajelitowe, może kamuflować inne stany chorobowe, które ujawniają się w zbliżony sposób (Cyba i in. 2024, s. 6).

Wystąpienie glutenozeależnej choroby trzewnej jest zdecydowanie większe u osób, u których w najbliższej rodzinie wystąpiła już choroba. W grupie

podwyższonego ryzyka znajdują się również chorzy z cukrzycą typu I, zespołem Turnera, Downa czy też Wiliamsa. Do grupy tej można również zaliczyć pacjentów z autoimmunologicznym zapaleniem tarczycy oraz wątroby (Majsiak i in. 2018, s. 9). Celiakia pozostająca bez leczenia przez długi okres prowadzi do trwałych uszkodzeń błony jelita, co skutkuje upośledzeniem wchłaniania, oraz w efekcie niedożywieniem. Choroba ta może również powodować wystąpienie chłoniaka czy też nowotworów związanych z układem pokarmowym takich jak nowotwór żołądka, przełyku, oraz dwunastnicy. Kolejnym powikłaniem nieleczzonej celiakii jest osłabienie funkcji śledziony, czyli tak zwany hiposplenizm (Grzymisławski i in. 2010, s. 18).

POSTĘPOWANIE DIETETYCZNE

Leczenie glutenozależnej choroby trzewnej koncentruje się przede wszystkim na żywieniu zgodnie z zasadami diety, która ma na celu eliminację produktów bogatych w gluten. Istotnym jest, aby ten model żywienia był przestrzegany przez całe życie chorego, aby uniknąć nawrotów objawów (Grzymisławski i in. 2010, s. 18). Sposób odżywiania powinien mieć cechy diety lekkostrawnej, i dostarczać odpowiednie ilości pełnowartościowego białka, żelaza, wapnia, kwasu foliowego czy też witamin A, D, E i K. W celu uzupełnienia niedoborów witaminowo- mineralnych dieta ta powinna obfitować w warzywa i owoce. Należy zwrócić również uwagę na obróbkę termiczną. Chorzy powinni wybierać potrawy gotowane, czy też pieczone w piekarniku. W diecie tej istotna jest również regularność i zbilansowanie, ale przede wszystkim silna wola. Ważnym elementem jest tutaj wsparcie rodziny, która również powinna przestudiować zalecenia tego sposobu odżywiania (Wilk, Dobrzycka 2021, s. 258-259). Sumienne stosowanie diety bezglutenowej umożliwia efektywne leczenie celiakii. Pomaga ona uniknąć niedoborów oraz pozytywnie wpływa na komfort życia. Zakłada się, że ponad 80% chorych odnosi korzystny efekt z stosowania wyżej wymienionej diety, a ich jakość życia znacząco poprawia się. Warto zaznaczyć jednak, że cofanie się zmian w jelicie ma charakter indywidualny i może trwać od 3 do nawet 12 miesięcy (Grzymisławski i in. 2010, s. 21). Dzięki rozwojowi rynku żywności specjalistycznej i wzrostowi świadomości społecznej, obecnie łatwiej jest pacjentom z celiakią uzyskać dostęp do produktów dostosowanych do ich potrzeb. Aktualnie coraz więcej firm oferuje produkty bezglutenowe takie jak pieczywo, makarony, czy też słodczyce. Ułatwia to chorym przestrzeganie zasad odpowiedniej dla nich diety (Wilk, Dobrzycka 2021, s. 260). Mimo to wiele osób dotkniętych glutenozależną

chorobą nie stosuje się do zaleceń dietetycznych. Zatem kluczowym elementem w procesie leczenia celiakii jest podjęcie współpracy z dietetykiem. Dietetyk nie tylko edukuje pacjentów w zakresie dobrych nawyków, czy też prawidłowego żywienia, ale również przygotowuje i wprowadza indywidualny plan dietetyczny (Gładyś, 2021, s. 8). Ponadto udziela wskazówek odnośnie planowania potraw, oraz pomaga uniknąć niedoborów, które bardzo często towarzyszą osobą chorującym na celiakię. We współpracy tej priorytetową rolę odgrywa determinacja, oraz rzetelność pacjenta. Ważne jest, aby osoba chora była konsekwentna w działaniu i przestrzeganiu zasad diety (Wilk, Dobrzycka 2021, s. 260).

ASPEKTY PRAWNE

Obecnie w Polsce obowiązują dwa rozporządzenia wprowadzone przez Unię Europejską, które mają na celu dobro konsumentów, w tym osób chorych na glutenozależną chorobę trzewną. Rozporządzenie nr 1169/2011 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2011 roku w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, definiuje zasady etykietowania i znakowania produktów spożywczych. Zostało ono wdrożone wspólnie przez Radę Unii Europejskiej i Parlament Europejski w celu ujednolicenia przepisów, które obowiązują na terenie wszystkich państw członkowskich, oraz zapewnienia konsumentom wysokiego poziomu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa żywności. Celem nadrzędnym tego rozporządzenia jest przekazanie zrozumiałych i wiarygodnych informacji o składzie żywności, potencjalnych substancjach alergennych, czy też wartości odżywczej. Regulacja ta określa sposób etykietowania produktów, który ma ułatwić świadomy wybór żywności przez konsumentów. Zgodnie z tym rozporządzeniem producenci żywności mają obowiązek wyraźnego wskazania obecności alergenów, w tym glutenu w składzie produktów spożywczych. Ważnym jest, aby informacja ta była dobrze widoczna dla konsumentów i nie wprowadzała ich w błąd (Dz.U.UE.L.2011.304.18). Drugim, funkcjonującym aktem prawnym jest rozporządzenie wykonawcze komisji (UE) nr 828/2014 z dnia 30 lipca 2014 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat nieobecności lub zmniejszonej zawartości glutenu w żywności. Jest to najważniejszy akt prawny odnoszący się bezpośrednio do osób chorujących na glutenozależną chorobę trzewną, oraz cierpiących na nietolerancję glutenu. Rozporządzenie to precyzuje warunki możliwości stosowania przez producentów żywności, oznaczeń:

- „Bezglutenowy”, gdy produkt zawiera ≤ 20 mg/kg glutenu,
- „O bardzo niskiej zawartości glutenu”, gdy produkt zawiera ≤ 100 mg/kg.

Regulacja ta zawiera również informacje odnośnie specjalnie przetworzonego owsa, który może być używany wyłącznie po zapewnieniu odpowiedniej obróbki, która zminimalizuje ryzyko zanieczyszczenia glutenem z innych zbóż i przy zawartości glutenu nieprzekraczającej 20 mg/kg. Nakłada ona również obowiązek umieszczania jasnych i rzetelnych informacji na etykietach produktów. Ma to na celu umożliwienie konsumentom świadomego wyboru. Akt ten zabrania stosowania wyżej wymienionych określeń w żywności przeznaczonych dla niemowląt. Rozporządzenie to ma istotne znaczenie z punktu widzenia prawa żywnościowego, lecz również z perspektywy dietetyki. Stanowi podstawę prawną, która zapewnia osobom chorującym na celiakię dostęp do rzetelnych informacji o produktach, które są zgodne z ich wymaganiami zdrowotnymi. Regulacja ta może stanowić podstawę do edukacji pacjentów w zakresie żywności bezglutenowej (Dz.U.U.E.L.2014.228.5).

PODSUMOWANIE

Celiakia to przewlekła choroba autoimmunologiczna, wywołana spożyciem glutenu, występuje u osób predysponowanych genetycznie. Spożycie glutenu skutkuje uszkodzeniem błony śluzowej jelita cienkiego, co z czasem prowadzi do zespołu złego wchłaniania. Celiakia charakteryzuje się licznymi objawami pozajelitowymi, oraz tymi związanymi z układem pokarmowym. Ważnym elementem jest tutaj wczesne rozpoznanie choroby, oraz ścisłe przestrzeganie diety bezglutenowej przez całe życie, która jest podstawą skutecznego leczenia celiakii. Kluczową rolę odgrywa tutaj dietetyk, którego zadaniem jest edukacja żywieniowa, oraz monitorowanie przestrzegania przez pacjentów diety. Unijne przepisy dotyczące etykietowania żywności, w tym obowiązek informowania o zawartości glutenu, odgrywają znaczącą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa żywieniowego osób zmagających się z tym schorzeniem.

Podsumowując celiakia jest chorobą wymagającą interdyscyplinarnego podejścia. Skuteczna diagnostyka, odpowiednia edukacja, oraz konsekwentne i świadome przestrzeganie diety bezglutenowej stanowią fundament efektywnego leczenia i prawidłowego funkcjonowania osób dotkniętych tą chorobą.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 828/2014 z dnia 30 lipca 2014 r., Dz.U.UE.L.2014.228.5.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r., Dz.U.UE.L.2011.304.18.

Literatura

Bierła J., Trojanowska I., Sowińska A., Czarnowska E.

2016 *Diagnostyka celiakii i badania przesiewowe w grupach ryzyka*, „Diagnostyka Laboratoryjna”, t. 3, Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Diagnostyki Laboratoryjnej, Warszawa.

Ciborowska H., Ciborowski A.

2021 *Dietetyka. Żywnienie zdrowego i chorego człowieka*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa.

Cyba M., Oracz G., Bierła J.

2024 *Diagnostyka celiakii w Polsce-na co diagnosta laboratoryjny powinien zwrócić szczególną uwagę?*, „Diagnostyka Laboratoryjna”, t. 2, Wydawnictwo Polskie Towarzystwo Diagnostyki Laboratoryjnej, Warszawa.

Głądys K.

2021 *Analiza diety bezglutenowej i ocena jej przestrzegania u pacjentów z celiakią*, Rozprawa Doktorska, Gdański Uniwersytet Medyczny, Gdańsk.

Głądys K., Guzek M., Adrych K., Małgorzewicz S.

2015 *Praktyczne aspekty stosowania diety bezglutenowej u osób z chorobą trzewną*, „Forum Medycyny Rodzinnej”, t. 9, Wydawnictwo Via Medica, Gdańsk.

Grzymisławski M., Stankowiak-Kulpa H., Włochal M.

2010 *Celiakia — standardy diagnostyczne i terapeutyczne 2010 roku* [Coeliac disease — diagnostic and therapeutic standards 2010], Wydawnictwo Via Medica, Gdańsk.

Majsiak E., Cichoż-Lach H., Cukrowska B.

2018 *Celiakia- choroba dzieci i dorosłych: objawy, powikłania, grupy ryzyka i choroby współistniejące*, „Pol Merkur Lekarski”, t. 44, Wydawnictwo MEDPRESS.

Pawlaczyk M., Milewska S., Rokowska- Waluch A.

2012 *Leczenie dietetyczne w celiakii i opryszczkowatym zapaleniu skóry*, „Farmacja Współczesna”, t. 5, Wydawnictwo Akademia Medycyny, Warszawa.

Szaflarska- Popławska A.

2014 *Celiakia- choroba, o której musimy często pamiętać*, „Standardy Medyczne”, t. 11, Wydawnictwo Media-Press, Warszawa.

Wilk I., Dobrzycka A.

2021 *Celiac disease: Definition, diagnosis, symptoms, and methods of treatment*, „Nursing and Public Health”, t. 10, Wrocław Medical University.

DIETARY MANAGEMENT IN COELIAC DISEASE - THE IMPORTANCE OF A GLUTEN-FREE DIET AND LEGAL ASPECTS OF ITS USE

Abstract: Celiac disease is a genetically determined autoimmune disorder characterized by an abnormal immune response to gluten consumption. This results in the destruction of intestinal villi, which in turn leads to malabsorption. Gluten is present in certain types of grains: wheat, barley, rye, and contaminated oats. Three types of tests are used to diagnose gluten-dependent celiac disease: genetic, serological, and histopathological. This disease often has atypical symptoms, which prolongs the diagnosis stage. The basis for treating this condition is a lifelong diet, the main principle of which is to eliminate products rich in gluten. It is important for people with celiac disease to work closely and consistently with a dietitian, whose main role is to provide nutritional education and monitor compliance with the diet. Currently, there are two regulations introduced by the European Union that have a real impact on the reliability of information on gluten-free products. The article discusses the pathogenesis of celiac disease, the importance of proper dietary management, and the legal aspects of following a gluten-free diet. It also analyzes the challenges and consequences of adhering to the diet, which is important from both a scientific and practical perspective in the context of protecting the health and rights of people with celiac disease.

Keywords: celiac disease, gluten, gluten-free diet, European Union.

ROLA RADY EUROPY ORAZ FORMY JEJ ODDZIAŁYWANIA NA PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę struktury i kompetencji Rady Europy jako organizacji międzynarodowej działającej na rzecz ochrony praw człowieka, demokracji i praworządności. Rada Europy powstała w wyniku podpisania Traktatu Londyńskiego w 1949 roku. Tworzy system instytucjonalny obejmujący m.in. Komitet Ministrów, Zgromadzenie Parlamentarne, Sekretarza Generalnego, Komisarza Praw Człowieka i Europejski Trybunał Praw Człowieka. Celem opracowania jest ukazanie, w jaki sposób organy te współdziałają w realizacji podstawowych wartości organizacji oraz jak poprzez konwencje, procedury akcesyjne i monitoring wpływają na porządek prawny państw członkowskich. Działanie Rady Europy tworzy wielopoziomowy system współpracy o charakterze prawnym i politycznym, który zapewnia ochronę jednostki, wzmacnia demokrację oraz stabilność europejskiego ładu prawnego.

Słowa kluczowe: Rada Europy, Unia Europejska, Europejski Trybunał Praw Człowieka, demokracja.

WSTĘP

W obecnych czasach na terenie całej Europy istnieje i funkcjonuje wiele organizacji i stowarzyszeń, które mają określone cele i działania na rzecz dobrego funkcjonowania obywateli w obrębie całego kontynentu. Jedną z takich organizacji jest Rada Europy, która przez wielu naukowców i intelektualistów jest definiowana w podobny sposób.

Powstanie Rady Europy zostało zapoczątkowane w wyniku chęci podniesienia działań integracyjnych i poziomem władzy federalistycznej, które panowały

w powojennej Europie (Barcik, Srogosz, 2014, s. 461-468). Głowy wielu państwa dążyły do utworzenia silnie zintegrowanej organizacji, która mogłaby odnowić i wzmocnić znaczenie Europy po wyniszczeniach wojennych. Jednym z prekursorów tego typu działań był Winston Churchill, który wypowiedział słynne słowa „musimy zbudować pewnego rodzaju Stany Zjednoczone Europy”, już w tych słowach widać na jakim systemie miała się opierać wkrótce powstała organizacja. Po tym wystąpieniu premier Wielkiej Brytanii w 1946 roku na Uniwersytecie w Zurychu wyszedł z koncepcją pojednania Niemców i Francji, które miały stać się filarem dla zapewnienia pokoju na kontynencie (Sobański, 2019, s. 314). W tym celu rok później został powołany Międzynarodowy Komitet Ruchów Jedności Europejskiej, który w 1948 roku powołał Kongres Europejski w Hadze. To wydarzenie zapoczątkowało powstanie Rady Europy, było to spotkanie przedstawicieli 25 państw Europy, którzy omawiali sytuację polityczno-ekonomiczną w Europie. Wydarzenie to miało miejsce od 7 do 10 maja 1948 roku, gdzie głowy państw dyskutowały i debatowały nad sposobami integracji krajów europejskich. Postanowienia, które zostały przyjęte podczas kongresu obejmowały 3 obszary: kulturowy, polityczny i społeczno-ekonomiczny. Pierwszy z nich skupiał się na prawach człowieka, drugi podkreślał znaczenie polityki europejskiej i powołanie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ostatni zaś skupiał się na ekonomicznych aspektach Europy w tym np.: likwidowaniu barier handlowych itp. (Łastawski, 2003, s. 119-120). Podczas Kongresu została uchwalona tzw. Odezwa do Europejczyków, która miała na celu nakłonienie państw europejskich do dążenia do zjednoczonej i demokratycznej Europy. Na jej mocy została także utworzona Karta Praw Człowieka oraz zostało utworzone Zgromadzenie Europejskie (Kaczmarek, 2002, s. 12-15). Powołanie i oficjalne początki działalności Rady Europy nabrały formalnego i prawnie uregulowanego charakteru dnia 5 maja 1949 roku na mocy Traktatu Londyńskiego, który został podpisany na pałacu św. Jakuba w Londynie, przez 10 państw w skład, których wchodziły: Belgia, Włochy, Szwecja, Norwegia, Holandia, Francja, Dania, Irlandia, Luksemburg i Wielka Brytania. Jednakże statut ten zaczął działać i obowiązywać 3 miesiące po jego podpisaniu i miał obejmować tylko i wyłącznie państwa europejskie (Ministerstwo Zdrowia - Portal www.gov.pl). Choć początki działania Rady Europy nie wykluczały kolejnych ataków zbrojnych, gdyż więzi między państwami nie były na tyle silne, by temu zapobiec. Jednak z czasem stała się ona zintegrowaną i silnie współpracującą organizacją, która była w stanie zapewnić spokój w powojennej Europie.

Głównymi hasłami, które charakteryzowały Radę Europy były: człowiek i jego prawa, demokracja i rządy prawne. Na tej podstawie zostały określone cele, według których Rada Europy miała zajmować się ochroną moralności i wartości praw demokratycznych, ale także odpowiednich rządów i praw na rzecz dobra obywateli. Jej działalność była poszerzona o działania z zakresie społecznym, ekonomicznym, gospodarczym i prawnym, podporządkowując przy tym wszelkie działania do norm obowiązujących w Europie (Barcik, Srogosz, 2014, s. 465-468). Prekursorzy uznali, że istotne jest także nadanie symbolu nowopowstałej organizacji, dlatego 25 października 1955 roku Zgromadzenie Parlamentarne zaakceptowało i zatwierdziło niebiesko-błękitną flagę, na której znajduje się 12 złotych gwiazd ułożonych na kształt koła. Znaczenie flagi ma bardzo symboliczny charakter i symbolizuje jedność, całość, doskonałość (Flaga europejska coe.int).

Znaczenie Rady Europy wzrastało z czasem, gdyż na początku zakres jej działań obowiązywał w państwach zachodnioeuropejskich, gdzie organizacja skupiała się na obronie słabszych państw, którym zagrażał komunizm. Działalność miała charakter uniwersalny i zrzeszała coraz większą liczbę państw. Jednakże po roku 1957 organizacja ta traciła na ważności względem działań Wspólnoty Europejskiej, która poszerzała wówczas zakres swojej działalności. Gdy okres popularności Wspólnoty Europejskiej znacznie się zmniejszył, Rada Europy ponownie zyskała na wartości i stała się jedną z pierwszoplanowych organizacji działających w Europie (Kaczmarek, 2002, s. 16-23).

Obecnie Rada Europy liczy 46 państw członkowskich, z czego aż 27 jest także członkami Unii Europejskiej. Siedziba organizacji znajduje się w Strasburgu we Francji, gdzie znajduje się główny budynek Rady Europy, czyli Palais de l'Europe (Rada Europy w skrócie coe.int). Zadania Rady Europy również poszerzyły swój zakres, a mianowicie rozszerzono działalność w każdej z podstawowych dziedzin. Rada Europy dzięki podpisaniu traktatów i konwencji poszerza swoją działalność w państwach członkowskich, ale także innych, którzy ratyfikują jej zasady (kluczowe fakty - Portal coe.int).

STRUKTURA I KOMPETENCJE RADY EUROPY

Rada Europy jak każda inna czynnie działająca organizacja musi posiadać podstawy prawne do prawidłowego funkcjonowania oraz statut, w którym są opisane działania oraz cele organizacji.

Jedną z fundamentalnych i najważniejszych aktów prawnych regulujących działania Rady Europy jest Statut podpisany w 1949 roku w Londynie, który

stanowi podstawę praw i obowiązków organizacji (Ministerstwo Zdrowia www.gov.pl). Cele i zadania są opisane już w art. 1, który mówi, że podstawowym przesłaniem jest umocnienie i osiągnięcie jak najwyższej wspólnoty i jedności między państwami członkowskimi. Jest to kluczowe, aby móc realizować przyjęte zadania i działania, które powołały Radę Europy do życia. Z kolei art. 3 statutu RE określa zasady i warunki, które muszą zostać spełnione, aby kraj mógł się starać o dołączenie do organizacji. Są to m.in. status państwa europejskiego, przyjęcie i respektowanie zasady praworządności i zasady praw człowieka oraz dążenie do realizacji celu określonego w art. 1 (Barcik, Srogosz, 2014, s. 461-468).

Zasady, na których opiera się funkcjonowanie Rady Europy opisane są w licznych umowach międzynarodowych, w których opisane są wszelkie regulacje prawne dotyczące wszystkich państw członkowskich. Obecnie takich umów jest ponad 220 i określają one zakres działań i oddziaływań, które obowiązują nie tylko państwa należące do Rady Europy, ale także inne, które znajdują się poza kontynentem europejskim (Dz.U. z 1993r. nr 61, poz. 284).

Szczególnie ważna działalność RE jest podpisana w 1950 roku Konwencja Praw Człowieka, której podpisanie jest warunkiem koniecznym do stania się członkiem RE. Traktat ten precyzyjnie określa cel, obszar i zakres działań organizacji. Obejmuje ona szeroko rozumianą ochronę praw człowieka bez względu na jego pochodzenie, wiarę, kulturę, rasę, język itp. Wśród artykułów zawartych w Konwencji Praw Człowieka znajdują się np. prawo do życia, wolność słowa, myśli i wyznania, zakaz pracy przymusowej, tortur i wszelkiego niewolnictwa, szacunek do życia rodzinnego i prywatnego, prawo do wolności i bezpieczeństwa, prawo do dobrowolnego zawierania związku małżeńskiego itd. z czasem Konwencja ta została uzupełniona o kolejne protokoły numer: 1, 4, 6, 7, 12 oraz 13. (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284). Pierwszy z nich, czyli protokół z dnia 25 marca 1952 roku (Paryż), uzupełnia Konwencję o ochronę własności, prawo do nauki oraz prawo do wolnych wyborów. Protokół 4 z dnia 16 września 1963 roku zapewnia, prawo do swobodnego poruszania się, zakaz wydalania obywateli, zakaz pozbawiania wolności dłużników oraz zakaz zbiorowego wydalania cudzoziemców (Dz.U. 1995 nr 36 poz. 175). Protokół 6 z dnia 28 kwietnia 1983 roku (Strasburg), uzgodnił zakaz kary śmierci z wyjątkiem w czasie wojny oraz zakaz zastrzeżeń do niniejszego protokołu (Dz.U. 2001 nr 23 poz. 266). Kolejny z nich tj. protokół 7 z dnia 22 listopada 1984 roku (Strasburg), który wprowadził możliwość odszkodowania podczas bezprawnego skazania, możliwość do odwołania się w sprawach karnych, zakaz powtórnego karania i skazywania oraz równość traktowania małżonków (Dz.U. 2003 nr 42 poz. 364). Protokół 12

z dnia 4 listopada 2000 roku (Rzym) mówi o ogólnym zakazie dyskryminacji bez względu na wiek, rasę, płeć, religię, kulturę, język czy miejsce urodzenia – Polska nie ratyfikowała niniejszego protokołu. Ostatni z nich, czyli protokół 13 z dnia 3 maja 2002 roku (Wilno), który wniósł karę śmierci we wszystkich przypadkach bez wyjątku (Dz.U. 2014 poz. 1155).

Innymi istotnym traktatem, który obowiązuje państwa członkowskie Rady Europy to Europejska Karta Społeczna, która została uchwalona 18 października 1961 roku w Turynie i zawiera spis praw społeczno-ekonomicznych dla obywateli. Kolejną konwencją podpisaną przez Radę Europy jest Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, która została zaakceptowana 1 lutego 1995 roku w Strasburgu. W imię tej konwencji określone zostały prawa mniejszości narodowych w tym równość traktowania, zakaz dyskryminacji oraz swobodę przekonań itd.

Warto także zaznaczyć, że konwencje te zazwyczaj obowiązują w państwach członkowskich Rady Europy, jednakże są one także otwarte na inne państwa kontynentu europejskiego oraz te spoza granic Europy np. Izrael czy też Stany Zjednoczone (Kaczmarek, 2002, s. 41-48).

Aby organizacja mogła prawidłowo i sprawnie działać, wymaga ona odpowiedniego podziału zadań i obowiązków. Także w Radzie Europy istotny jest podział i określenie hierarchii organów decyzyjnych i doradczych.

Głównym organem decyzyjno-zarządzającym Rady Europy jest Komitet Ministrów, który składa się z ministrów spraw zagranicznych z każdego kraju członkowskiego, mogą to być także przedstawiciele piastujący inne stanowisko (stan obecny 46 ministrów). Role i funkcje Komitetu są szczegółowo opisane w 4 rozdziale traktatu. Do zadań tego organu należy przede wszystkim: przyjmowanie nowych członków RE lub powoływanie do dymisji należące państwa członkowskie, określanie polityki RE, ale również kontrolowanie budżetu organizacji i opracowywanie programu działań. Zebrania Komitetu Ministrów odbywają się na dwóch szczeblach: ministerialnym oraz zastępczym. Pierwszy z nich zbiera się na obrady raz na rok kalendarzowy, natomiast drugi ma swoje obrady raz w tygodniu. Komitet Ministrów jest organem bardzo rozbudowanym i w skład jego wchodzi także mniejsze organy pomocnicze, które są wyspecjalizowane w konkretnej dziedzinie i w jej zakresie podejmują działania (Rada Europy w skrócie *coe.int*).

Kolejnym istotnym organem RE, który ma charakter doradczy jest Zgromadzenie Parlamentarne, które składa się z parlamentarzystów państw członkowskich. W skład ZP wchodzi tzw. prezydium, które składa się z: przewodniczącego,

który jest wybierany co 3 lata, zastępców przewodniczącego, szefowie ugrupowań oraz szefowie stałych komitetów, oraz ich zastępcy. Do ich zadań należy pilnowanie porządku i przestrzeganie zasad podczas obrad. Zgromadzenie zbiera się 4 razy do roku w sali głównej znajdującej się w siedzibie w Strasburgu. Podczas obrad są poruszane bieżące tematy i aktualne problemy, które stanowią podstawę do dyskusji i debaty. Do najważniejszych zadań Zgromadzenia Parlamentarnego należy wybór Sekretarza Generalnego, Komisarza Praw Człowieka oraz sędziów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jednakże ZP zajmuje się również rozmową z głowami państw członkowskich, proponują nanoszenie zmian dotyczących systemu działania RE, jak i monitorowaniem przestrzegania przyjętych doktryn przez państwa członkowskie (Jaskiernia, 2000, s. 235).

Jedną z najważniejszych ról w prawidłowym funkcjonowaniu Rady Europy odgrywa Sekretarz Generalny, który sprawuje władzę administracyjną z pomocą ponad tysiąca pracowników. Urząd ten jest wybierany co pięć lat i tak jak przewodniczący ZP także posiada swojego zastępcę. Do zadań Sekretarza należy przechowywanie umów międzynarodowych, sprawowanie pieczy nad bieżącymi sprawami funkcjonowania Rady Europy, dlatego musi uczestniczyć na wszystkich spotkaniach, zarówno Komitetu ministrów jak i Zgromadzenia Parlamentarnego, gdyż prowadzi RE oraz reprezentują na spotkaniach (Kaczmarek, 2002, s. 34-35).

Kolejnym organem prężnie działającym jest Komisarz Praw Człowieka Rady Europy. Urząd ten jest wybierany przez Zgromadzenie Parlamentarne, spośród kandydatów państw członkowskich na sześcioletnią kadencję. Do zadań Komisarza Praw Człowieka należą współpraca z urzędnikami parlamentu, pomoc i wspieranie praw człowieka oraz sporządzanie raportów do Komitetu Ministrów oraz Zgromadzenia Parlamentarnego. Aby móc wykonywać powierzone zadania niezbędna jest współpraca Komisarza z różnymi organizacjami m.in. z Unią Europejską (Kotowska, 2015, s. 57).

Wśród organów doradczych Rady Europy znajdują się także Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych. Składa się on z dwóch izb: władz lokalnych oraz władz regionalnych, wśród których znajduje się tyle przedstawicieli i zastępców danego kraju ile jest ich w Zgromadzeniu Parlamentarnym. Aby Kongres mógł prawidłowo funkcjonować niezbędne jest obecność tzw. prezydium, w skład którego wchodzi przewodniczący i 7 przedstawicieli. Jego posiedzenia odbywają się raz do roku w głównej siedzibie w Strasburgu. Do najważniejszych zadań Kongresu należą: przedstawianie pomysłów i opinii Komitetowi Ministrów oraz ZP,

poszerzaniu standardów demokracji i rozwoju na terenach samorządów, gdyż tam w szczególności odbywa się działalność Kongresu (Kaczmarek, 2002, s. 32-33).

Instytucją, która jest organem Rady Europy i ściśle z nią współpracuje jest Europejski Trybunał Praw Człowieka, który sprawuje władzę sądową gwarantującą tym Europejczykom ochronę wynikającą z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Zajmuje się także skargami, które kierowane są ze strony państw członkowskich Rady Europy, którzy zadeklarowali się do przestrzegania Konwencji (europa.eu – źródło internetowe).

Istnieje także wiele innych organizacji, które współpracują z Radą Europy i biorą czynny udział w jej funkcjonowaniu. Zaliczyć do nich można Unię Europejską, Organizacją Narodów Zjednoczonych, Konferencją Międzynarodowych Organizacji Pozarządowych i wiele innych (coe.int – źródło internetowe).

Poniżej został przedstawiony wykres oddziaływania poszczególnych organów Rady Europy względem siebie.

Rada Europy jako prężnie działająca organizacja ma ściśle określone obszary działania, w których realizuje przyjęte zadania i cele. Szczególnymi obiektami zainteresowań i działalności RE są te, które wynikają z jej fundamentalnych założeń tj. prawa człowieka, demokracja i praworządność. Aby móc prowadzić działania w tych obszarach Rada Europy musiała opracować ponad 200 konwencji. Do najważniejszych z nich zalicza się: Konwencję praw człowieka i podstawowych wolności, Europejską Kartę Społeczną, Europejską konwencję o prawach człowieka i biomedycynie, Kartę Sportu i wiele, wiele innych (Kaczmarek, 2002, s. 37).

W zakresie działań pierwszej z nich, czyli praw człowieka, Rada Europy powierza tę działalność Komisarzowi Praw Człowieka oraz powołała do istnienia Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), którzy ściśle ze sobą współpracują. Do zadań Komisarza należy przede wszystkim rozpowszechnianie praw człowieka, kontrolą i oceną, czy państwa członkowskie go nie naruszają i w jakim stopniu je realizują (Medwid-Fidler, 2013, s. 98). Jeżeli chodzi o wcześniej wspomniany Europejski Trybunał Praw Człowieka, to zajmuje się on monitorowaniem i orzekaniem spraw, które zostały zapisane i uchwalone w Konwencji Praw Człowieka. Jak wynika z jej założeń, każdy człowiek ma prawo do życia, tak więc została zniesiona kara śmierci, która jest zakazana w każdym państwie należącym do Rady Europy. Konwencja ta gwarantuje także wolność osobistą, w tym także zakaz dyskryminacji (Bartoszcze, 1999, s. 289). Wśród działań na rzecz ochrony życia i zdrowia, w ramach których Rada Europy koncentruje się na opiece medycznej i farmaceutycznej. Podejmowane są także działania, które zapobiegają czynnikom, które mogą narażać prawidłowe funkcjonowanie działu

medycznego, ale także szkodzić zdrowiu obywateli. Do takich działań zaliczane są: dostępność do opieki farmaceutycznej, bezpieczeństwa podczas zabiegów transfuzji i transplantacji. RE prowadzi także działania, które mają na celu walkę z narkotykami i innymi substancjami psychoaktywnymi, które mają negatywny wpływ na zdrowie ludzi, ale również przeciwstawia się wszelkiemu fałszowaniu i podrabianiu leków, w tym celu opracowana została lista leków, które zostały dopuszczone do przemysłu farmaceutycznego. Te działania wynikają z Europejskiej Karty Społecznej, która zakłada także, że każdy człowiek bez względu na rasę, płeć, pochodzenie, wiarę ma prawo do wolności wypowiedzi i równego traktowania (Kaczmarek, 2002, s. 41-43). W tym celu zostały opracowane m.in. prawa migrantów czy dzieci, ale także powołane do życia zostały komisje, ugrupowania i konwencje takie jak: GRETA, czyli grupa ekspertów, która sprzeciwia się handlu ludźmi i prowadzi w tym zakresie prewencyjne działania; ECRI- komisja przeciwko rasizmowi i nietolerancji; FCNM, czyli konwencja, która gwarantuje bezpieczeństwo mniejszości narodowych, czy też GREVIO tj ugrupowanie, które prowadzi działania przeciwko przemocy wobec kobiet, ale także chroni ofiary przemocy domowej (coe.int – źródło internetowe). Europejska Karta Społeczna gwarantuje również takie prawa jak: prawo do pracy i odpowiednich, bezpiecznych warunków w miejscu zatrudnienia, do adekwatnego wynagrodzenia za wykonaną pracę, ale także prawo do zabezpieczenia społecznego, jak i prawa osób niepełnosprawnych i migrantów (Kaczmarek, 2002, s. 132-139).

Jeżeli chodzi o działania w zakresie demokracji, to piecza odpowiedzialności spoczywa głównie na Zgromadzeniu Parlamentarnym (PACE) oraz na Kongresie Władz Lokalnych i Regionalnych, czy też dziale ds. Demokratycznych rządów, ze względu na ich doradczy charakter. Powoływane są także wydziały do konkretnych dziedzin i problemów takich jak: wybory, edukacja dzieci i młodzieży, rekreacja, kultura, czy też ochrona środowiska (Balcerowska, 1999, s. 48). W sprawach edukacji powoływany jest specjalny Departament Edukacji, który opracowuje precyzyjny program, dzięki któremu może pomagać państwom członkowskim w sformułowaniu jak najlepszego programu edukacyjnego. Ważne jest, aby program ten opierał się na zasadach i zasobach Rady Europy oraz reprezentował jak najwyższą jakość kształcenia. Jednak, aby państwa należące do RE mogły w odpowiedni sposób realizować zasady demokratyczności, Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych opracował konwencje, np. Europejską Kartę Samorządu Regionalnego czy też Europejską Kartę Samorządu Lokalnego (coe.int – źródło internetowe). Aby móc realizować założenia Rady Europy należy podkreślić wagę kultury i dziedzictwa kulturowego. Jest to ze sobą ściśle

powiązane, ponieważ promowanie zachowań kulturalnych wpływa na postawę ludzi wobec inności, co jest równoznaczne z tolerancją i szacunkiem drugiej osoby. W zakresie dziedzictwa kulturowego RE wspiera rozwój tożsamości kulturowej Europejczyków, poprzez generowanie i tworzenie polityki międzynarodowej, które wynikają z Europejskiej konwencji kulturalnej (Kaczmarek, 2002, s. 44). W tym celu został powołany Program Miast Międzykulturowych (ICC), który formułuje taktyki i strategie, które dotyczą poszerzaniu kultury. Aby móc rozwijać wspólną tożsamość europejską istotne są programy młodzieżowe, które Rada Europy formułuje za pośrednictwem Departamentem ds. młodzieży. Kluczowe zadanie spełnia także wydział ds. wyborów i demokracji, który koordynuje i pomaga wszystkim państwom w realizacji i wprowadzaniu standardów Rady Europy. Poprzez szerokie grono współpracowników na każdej płaszczyźnie wydział ten promuje działania zachęcające obywateli państw członkowskich do aktywnego życia politycznego tzn. do możliwości wyboru, wyrażania swoich myśli i opinii, jednakże działania te nie mogą przymuszać do udziału w wyborach (coe.int – źródło internetowe). Kolejnym istotnym dokumentem RE, który reguluje i monitoruje działanie telewizji i środków masowego przekazu jest Europejska konwencja o telewizji ponadgranicznej (Kaczmarek, 2002, s. 45).

W zakresie praworządności Rada Europy koncentruje się na szeroko rozumianym bezpieczeństwie (nie chodzi o obronność). W tym celu prowadzone są działania, które skupiają się m.in. na ochronie danych, walce z przestępczością, na efektywności działania wymiaru sprawiedliwości, ale także na prawidłowym działaniu współpracy prawnej (Kaczmarek, 2002, s. 62-67). Jednym z organów, który zajmuje się formułowaniem norm prawnych i posiada szerokie możliwości działania w zakresie prawa prywatnego i publicznego jest Europejski Komitet Współpracy Prawnej. Odpowiada on za prawidłowy przebieg współpracy prawnej między państwami członkowskimi, ale także za monitorowanie przyjętych standardów. Aby Trybunał Sprawiedliwości działał efektywnie i przynosił odpowiednie efekty to nadzorowany jest przez specjalną Komisję Europejską ds. Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości, która została powołana, aby ulepszyć działanie Trybunałów Sądowniczych. Jednakże jest to bardzo szeroka dziedzina, dlatego też organem doradczym RE w tym zakresie jest Rada Konsultacyjna sędziów Europejskich. Rada Europy silnie walczy też z przestępczością, także tą odbywającą się w wymiarze wirtualnym, dlatego powołała do życia specjalny Komitet Problemów Przestępczości, który walczy z tym zjawiskiem oraz stara się zminimalizować jego działanie do minimum (coe.int – źródło internetowe).

FORMY ODDZIAŁYWANIA NA PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE RADY EUROPY

Idee i wartości, które zainicjowały powstanie Rady Europy, czyli pokój, integracja państw europejskich oraz umocnienie ich wspólnoty były możliwe tylko i wyłącznie, dzięki międzynarodowej współpracy, która została uregulowana w licznych statusach i traktatach. RE jako organizacja międzynarodowa dąży do realizacji tych założeń w państwach członkowskich. Warto też zaznaczyć, że wszelkie oddziaływanie Rady Europy na państwa członkowskie opiera się w dużej mierze na wcześniej wspomnianych wartościach, które są uwzględnione w systemie aksjologicznym Rady Europy (Dinsdale, 1999, s. 8).

Aby móc kontrolować i wpływać na politykę państw członkowskich Rada Europy opracowała szczegółowe mechanizmy, dzięki którym może oddziaływać na ustroje panujące a tych krajach. Wśród takich działań znalazła się procedura akcesyjna, która odnosi się już do państwa starających się o przynależność do RE. Na etapie rekrutacji Zgromadzenie Parlamentarne może sprawdzić, czy dane państwo spełnia wymagania RE i czy respektuje przyjęte zasady takie jak: podział władzy w kraju, niezawisłość sądów i prokuratury, czy też wymagania polityczne (Jaskiernia, 2002, s. 102). Kolejnym narzędziem, którym dysponuje Rada Europy, a także ma większą moc oddziaływania na państwa członkowskie jest tzw. procedura monitoringowa, która odbywa się, w przypadku gdy kraj uzyska pozytywne rozpatrzenie wniosku aplikującego (Winkler, 2006, s. 43). Zasada ta opiera się na kontrolowaniu czy państwo członkowskie spełnia i wywiązuje się z procedur i działań, które stanowią warunki przynależności do RE. To zadania spoczywa zarówno na barkach Komitetu Ministrów oraz Zgromadzeniu Parlamentarnym, którzy dogłębnie sprawdzają państwa w zakresie tego, czy wykonują i respektują przyjęte wartości oraz starają się naprowadzić i doradzić jakie działania należy podjąć, aby wdążyć te standardy do swojego ustroju politycznego (Jaskiernia, 2009, s. 121). Ostatnią, a zarazem najistotniejszą zasadą oddziaływania na państwa członkowskie jest monitoring tematyczny. Jest to wieloetapowa procedura obejmująca opracowanie raportu zawierającego szczegółową charakterystykę danego kraju, uzupełnionego o adnotację Departamentu Monitoringu oraz Komitetu Ministrów. (Compliance with commitments, 1999). Jak można zauważyć, kontrola i monitorowanie działań państw członkowskich odbywa się poprzez analizę prowadzoną przez organy wchodzące w skład Rady Europy, w szczególności przez Komitet Ministrów oraz Zgromadzenie Parlamentarne. Do zadań pierwszego z nich należą: wpływanie na państwa członkowskie tak,

aby stosowali się do przyjętej konstytucji RE i wdrażali jej standardy i wartości. Jako iż KM jest organem decydującym koordynuje on także współpracę międzynarodową i podejmuje najważniejsze decyzje dotyczące problemów państw członkowskich (Jaskiernia, 2020, s. 280). Zgromadzenie Parlamentarne zajmuje się dopasowaniem i analogicznością działań państw Europejskich, tak aby państwa członkowskie rozwijały demokrację, ale także w szczególnym sposób honorowały ochronę praw człowieka, ale także innych wartości RE (Res. 1845, 2011).

Zbiór traktatów przyjętych przez Radę Europy stanowi tak zwany „blok konstytucyjny”, w którego skład wchodzi: Statut Rady Europy, zawarte przez RE konwencje w tym Europejska Konwencja Praw Człowieka, orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz szereg deklaracji. Jedną z najważniejszych część stanowi Deklaracja Wiedeńska Szefów Państw i Rządów Rady Europy (Jaskiernia, 2020, s. 252). Na jej mocy każde z państw członkowskich zobowiązało się i zgodziło na podporządkowanie całego swojego systemu prawnego do zasad i wartości honorowanych w Radzie Europy, czyli praw człowieka, demokracji i praworządności. Silnie zobowiązującym traktatem, który stanowi także warunek do dołączenia do RE, jest Europejska Konwencja Praw Człowieka, której słowa obligują do przestrzegania podpisanych zasad (Wiener Erklärung, 1993). Określenie „blok konstytucyjny” ma na celu podkreślenie jego znaczenia, ponieważ wszystkie traktaty wchodzące w jego skład stanowią normy o charakterze bezwzględnie obowiązującym, co wyklucza możliwość podejmowania odmiennych działań z własnej woli. (Klebes, 2002, s. 30-31).

Jeżeli chodzi o akty prawne Rady Europy, należy także zaznaczyć, że nie mają one takiej mocy jak traktaty wchodzące w skład „bloku konstytucyjnego”, dlatego obowiązują one tylko w państwach, które uchwaliły i przyjęły daną konwencję (Glotow, 1998, s. 74). Są to porozumienia i dokumenty o charakterze miękkiego prawa, należą do nich głównie zalecenia Komitetu Ministrów i Zgromadzenia Parlamentarnego, dzięki którym zwiększa się obszar działań, w których prawo obowiązujące w radzie Europy musi współgrać z prawem danego państwa (Henczel, Maciejewska, 1997). W porozumienia z zakresu soft law Rady Europy są szczegółowo opisane odniesienia i sposób oddziaływania na prawo państwa, ale także na system polityczny obowiązujący w państwie (Jaskiernia, 2020, s. 255). Analogiczna zależność występuje w odniesieniu do prawa konstytucyjnego państw członkowskich. Choć posiada ono autonomiczny charakter, pozostaje pod wyraźnym wpływem Rady Europy, zwłaszcza w zakresie promowania zasad demokracji w rozwiązaniach konstytucyjnych oraz kształtowania ogólnego ustroju państwowego. (Jaskiernia, 2000, s. 22). Jest to bardzo istotne, aby państwa

członkowskie w takim samym stopniu opierały swoją politykę i prawo na zasadach demokracji, gdyż tylko wtedy współpraca państw będzie efektywna i dążyła do pierwotnego celu organizacji, czyli pokoju (Jaskiernia, 2020, s. 258). Dlatego też działania Rady Europy ukierunkowane są na formułowaniu kolektywnego i wspólnego dla wszystkich państw członkowskich prawodawstwa europejskiego (Glita, 2020 s. 66).

ZAKOŃCZENIE

Rada Europy, jako jedna z najstarszych organizacji międzynarodowych w Europie, odgrywa kluczową rolę w umacnianiu bezpieczeństwa prawnego i budowaniu wspólnej przestrzeni wartości demokratycznych. Jej działalność, oparta na współpracy państw członkowskich, przyczynia się do tworzenia spójnego systemu ochrony praw człowieka, praworządności oraz zasad demokracji. Dzięki licznym konwencjom, traktatom i mechanizmom kontrolnym Rada Europy stanowi ważny filar stabilności prawnej i politycznej kontynentu. Efektywne funkcjonowanie jej struktur i organów pozwala nie tylko na rozwój społeczeństw obywatelskich, ale również na wzmacnianie zaufania obywateli do instytucji publicznych i międzynarodowych, co jest niezbędne dla utrzymania pokoju i bezpieczeństwa w Europie.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).

Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. oraz Protokół nr 4 do powyższej konwencji, sporządzony w Strasburgu dnia 16 września 1963 r. (Dz.U. 1995 nr 36 poz. 175).

Protokół nr 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzony w Wilnie dnia 3 maja 2002 r. (Dz.U. 2014 poz. 1155).

Protokół nr 6 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczący zniesienia kary śmierci, sporządzony w Strasburgu dnia 28 kwietnia 1983 r. (Dz.U. 2001 nr 23 poz. 266).

Protokół nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony dnia 22 listopada 1984 r. w Strasburgu (Dz.U. 2003 nr 42 poz. 364).

Dokumenty

Compliance with commitments entered into by member states: Vade-mecum on the Committee of Ministers monitoring procedure, Document prepared by the Secretary General's Monitoring Unit, Strasburg - 01 marca 1999r.

Res. 1845 (2011), *Fundamental rights and responsibilities*.

Wiener Erklärung, „Europe Documente” 1993, nr 1855.

Literatura

Balcerowska A.

1999 *Regiony w europejskiej przestrzeni prawnej*, „Samorząd Terytorialny”, nr 7-8.

Barcik J., Srogosz T.

2014 *Prawo międzynarodowe publiczne*, C. H. Beck, Warszawa.

Bartoszcze R.

1999 *Rada Europy a wolność wypowiedzi*, Kraków.

Dinsdale J.

1999 *Rola Rady Europy w ustalaniu standardów w zakresie praw człowieka*, „Biuletyn Ośrodka Informacji Rady Europy”, nr 1.

Glita G.

2020 *Wpływ Rady Europy na kreowanie standardów w zakresie ochrony praw człowieka w Internecie*, [w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Regionalne systemy ochrony w dobie kryzysu demokracji liberalnej*, Toruń.

Glотов S. A.

1998 *Rossija i Sowiet Jewropy: polityko-prawowyje problemy wzaimodiestwijsija*, Krasnodar.

Henczel R., Maciejewska J.

1997 *Podstawowe dokumenty Rady Europy z dziedziny polityki społecznej*, Warszawa.

Jankowski P.

2010 *Polskie prawo samorządowe a konwencje Rady Europy*, [w:] *Rada Europy a przemiany demokratyczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989-2009*, red. J. Jaskiernia, Toruń.

Jaskiernia J.

2000 *Council of Europe's Activities in the Field of Setting-up Constitutional Standards*, [w:] B. Haller, H. Ch. Kruger, H. Petzold, *Law in Greater Europe. Towards a Common Legal Area. Studies in Honour of Heinrich Klebs*, The Hague- London.

2020 *Funkcje Konstytucji RP w dobie integracji europejskiej i radykalnych przemian politycznych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

2002 *Standardy Rady Europy a ustrój polityczny Polski*, [w:] *Polska w Radzie Europy. 10 lat członkowska. Wybrane zagadnienia*, red. H. Machińska Warszawa.

2000 *Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

Kaczmarek J.

2002 *Rada Europy*, Alta 2. Wrocław.

Klebes H.

2002 *Rola Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w upowszechnianiu standardów demokratycznych w Europie*, [w:] *Polska w Radzie Europy. 10 lat członkostwa. Wybrane zagadnienia*, red. H. Machińska, Warszawa.

Kotowska M.

2015 *Prawa człowieka a problemy współczesnego świata. Próba analizy zagadnienia na podstawie działalności Komisarza Praw Człowieka Rady Europy*, [w:] *Europejski system ochrony praw człowieka. Aksjologia- instytucje- efektywność*, red. J. Jaskiernia, t. 3, Toruń.

Łastawski K.

2003 *Od idei do integracji europejskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa.

Medwid-Fidler M.

2013 *Rola Komisarza Praw Człowieka w upowszechnianiu standardów demokratycznych i prawnoczłowiecznych Rady Europy*, [w:] *Wpływ standardów międzynarodowych na rozwój demokracji i ochronę praw człowieka*, t. 2, red. J. Jaskiernia, Warszawa.

Sobański P.

2019 *Roszczenia Polski wobec RFN w świetle doktryny niemieckiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I, Poznań.

Źródła internetowe

Europejski portal e-sprawiedliwość - Sądy krajowe i inne organy pozasądowe (europa.eu) (data dostępu: 20.02.2024)

Flaga europejska - Rada Europy w skrócie (coe.int) (data dostępu: 20.02.2024)

Lepsza edukacja na rzecz lepszych demokracji - Edukacja (coe.int) (dostęp: 17.01.2024)

Rada Europy - Ministerstwo Zdrowia - Portal Gov.pl (www.gov.pl) data dostępu: 20.02.2024

Rada Europy: strażnik praw człowieka, demokracji i praworządności dla 700 milionów obywateli - Portal (<https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights#/>) (dostęp: 17.01.2024).

THE ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE AND THE FORMS OF ITS INFLUENCE ON THE MEMBER STATES OF THE EUROPEAN UNION

Summary: This article addresses the structure and competences of the Council of Europe as an international organization dedicated to the protection of human rights, democracy, and the rule of law. The Council of Europe was established by the Treaty of London in 1949. It constitutes an institutional system comprising, among others, the Committee of Ministers, the Parliamentary Assembly, the Secretary General, the Commissioner for Human Rights, and the European Court of Human Rights. The aim of the study is to demonstrate how these bodies cooperate in implementing the organization's core values and how, through conventions, accession procedures, and monitoring, they influence the legal order of member states. The Council of Europe's activities create a multi-level system of legal and political cooperation that ensures individual protection and strengthens democracy and the stability of the European legal order.

Keywords: Council of Europe, European Union, European Court of Human Rights, democracy.

ROLA KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO W SYSTEMIE OCHRONY UCZESTNIKÓW WSPÓŁCZESNEGO RYNKU FINANSOWEGO W POLSCE

Streszczenie: Celem artykułu jest przybliżenie aktualnych wyzwań związanych z cyfrową transformacją sektora finansowego. Kluczowym zagadnieniem analizowanym w tekście jest identyfikacja współczesnych instrumentów nadzoru stosowanych przez Komisję Nadzoru Finansowego. Znaczenie podjętej problematyki wynika z jej bezpośredniego wpływu na codzienne funkcjonowanie uczestników rynku finansowego. Artykuł wskazuje również potencjalne kierunki rozwoju innowacyjnych metod ochrony konsumentów w środowisku cyfrowym.

Słowa kluczowe: Komisja Nadzoru Finansowego, fintech, nadzór, kryptowaluty, regulacje prawne, digitalizacja.

WSTĘP

Rynki finansowe odgrywają istotną rolę w kształtowaniu koniunktury gospodarczej. Dla ich stabilności, płynnego funkcjonowania oraz budowania zaufania uczestników, kluczowe znaczenie ma istnienie podmiotów odpowiadających za nadzór nad instytucjami oferującymi różnorodne instrumenty finansowe. Centralnym organem administracji publicznej, właściwym w sprawach nadzoru nad rynkiem finansowym jest Komisja Nadzoru Finansowego. (Grzybowski, 2017, s. 550) Postęp technologiczny, digitalizacja usług bankowych, rozwój fintechów oraz upowszechnienie kryptowalut sprawiają, że współcześnie każdy człowiek funkcjonuje w otoczeniu nowoczesnego systemu obejmującego szczególnie wrażliwy dla społeczeństwa sektor finansowy. Pojawiają się nowe rodzaje

zagrożeń związane z inwestycjami mobilnymi. Liczba oszustw finansowych za sprawą mediów społecznościowych stale rośnie. Komisja Nadzoru Finansowego odgrywa z tego względu kluczową rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa uczestników nowoczesnego rynku w Polsce, jednak tempo jego technologicznej transformacji wymaga ciągłego dostosowywania narzędzi nadzorczych i edukacyjnych. Autor, kierując się potrzebą zrozumienia istoty kluczowych pojęć przez odbiorcę, uznaje za zasadne rozpoczęcie opracowania od wprowadzenia znaczeniowego, które w dalszej części będzie niezbędne do zrozumienia analizy. Następnie, uwaga zostaje skierowana na aspekty o fundamentalnym znaczeniu z perspektywy omawianego tematu. Dotyczą one uprawnień i obowiązków Komisji Nadzoru Finansowego nadzorowanej przez Prezesa Rady Ministrów. Omówione zostają również obowiązki informacyjne, a także rekomendacje dla różnorodnych instytucji finansowych. w kolejnej części, autor przedstawia regulacje prawne dotyczące kryptowalut oraz przedsiębiorstw fintech na terenie Polski.

ISTOTA I CECHY NOWOCZESNEGO RYNKU FINANSOWEGO

Nowoczesny rynek finansowy stanowi system oparty na współczesnych możliwościach rozwoju usług cyfrowych świadczonych przez instytucje finansowe. Kluczową rolę odgrywa technologia umożliwiająca automatyzację wielu procesów. Struktura rynku obejmuje zarówno tradycyjne instytucje bankowe, które wprowadzają cyfrowe kanały obsługi klienta, ale wciąż pozwalają korzystać z nich również w formie stacjonarnej, jak i fintechy, czyli przedsiębiorstwa opierające swoją działalność wyłącznie na innowacyjnych technologiach finansowych. Digitalizacja usług przejawia się przede wszystkim w możliwości korzystania z bankowości elektronicznej i mobilnej, płatnościach zbliżeniowych oraz inwestycjach online. W dzisiejszych czasach obrót papierami wartościowymi na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie odbywa się całkowicie online – nie istnieje już możliwość przeprowadzenia transakcji w sposób tradycyjny. Wykorzystanie Big Data, sztucznej inteligencji oraz rozwój nowych instrumentów finansowych opartych na technologii blockchain (zapewniającej bezpieczeństwo systemu poprzez zdecentralizowany rejestr transakcji pozbawiony centralnego organu nadzorującego) stanowią kolejne przykłady postępu technologicznego współczesnego rynku. (Piech, Pangsy-Kania 2025, s. 89) Rozwój nowoczesnego rynku finansowego w Polsce znacząco przyspieszył w latach 2010-2015. Było to związane z upowszechnieniem usług bankowości mobilnej wśród klientów indywidualnych oraz z rozbudową infrastruktury płatniczej, w tym sieci terminali płatniczych. w 2011

roku zaczęła obowiązywać ustawa o usługach płatniczych, która uregulowała wiele kwestii związanych z bezpieczeństwem transakcji pomiędzy konsumentem a bankiem. (Dz. U. 2025 poz. 611) Zgodnie z art. 45 ust. 1 tej ustawy na bank nałożony jest obowiązek udowodnienia, że transakcja płatnicza była autoryzowana przez użytkownika lub że została wykonana prawidłowo. (Krzysztosek, 2017, s. 10) w tym przypadku dochodzi do odwrócenia klasycznego ciężaru dowodu, który zgodnie z art. 6 Kodeksu cywilnego spoczywa na osobie wywodzącej z danego faktu skutki prawne. (Dz. U. 2025 poz. 1071) Co więcej, zachętą do zakładania rachunków płatniczych przez konsumentów było uchwalenie art. 59ie ust. 1 i 2 ustawy o usługach płatniczych, który to gwarantuje ustawowo nieodpłatne prowadzenie podstawowego rachunku płatniczego oraz możliwość wykonania co minimalnej pięciu bezpłatnych transakcji krajowych w miesiącu. Jak trafnie zauważa dr Maria Sarama, w latach 2010–2015 liczba zawartych umów dotyczących bankowości internetowej wzrosła o 119,6%, z niespełna 14 do około 30 milionów (Sarama, 2017, s. 443). Kolejny impuls przyniosła pandemia COVID-19, która wymusiła przeniesienie wielu procesów do środowiska online. Dla uczestników rynku nowoczesność oznacza przede wszystkim większą dostępność, wygodę oraz szybkość korzystania z automatycznych procesów bankowych. Skutkiem tego procesu jest wzrost efektywności w zarządzaniu finansami osobistymi oraz pojawienie się nowych możliwości inwestycyjnych. Obecnie większość banków prowadzi działalność maklerską, umożliwiając klientom inwestowanie w różne instrumenty finansowe, w tym na rynkach papierów wartościowych oraz rynku forex. Wraz z rozwojem udogodnień technologicznych pojawiły się również nowe zagrożenia związane z oszustwami finansowymi. Część z nich została ujęta w przepisach Kodeksu karnego, w tym m.in. przestępstwa dotyczące wyłudzeń kredytów. Zgodnie z art. 297 k.k., przestępstwa polegające na wyłudzeniu kredytu lub pożyczki są zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (Dz. U. 2025 poz. 383). Coraz częściej spotykane są również przestępstwa związane z funduszami inwestycyjnymi, papierami wartościowymi oraz manipulowaniem rynkiem akcji poprzez rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji w mediach społecznościowych. Zasady funkcjonowania podmiotów i instrumentów finansowych są określone przepisami prawa oraz odpowiednimi regulaminami, których przestrzeganie jest obowiązkowe. Działalność nieregulowanych podmiotów inwestycyjnych stanowi poważne źródło ryzyka dla inwestorów. W tym kontekście rola Komisji Nadzoru Finansowego nie ogranicza się jedynie do klasycznego nadzoru instytucjonalnego, lecz obejmuje również dostosowywanie instrumentów ochronnych i edukacyjnych do realiów cyfrowych finansów.

SYSTEM NADZORU FINANSOWEGO W POLSCE I ROLA KOMISJI NADZORU FINANSOWEGO

Nadzór nad rynkiem finansowym stanowi jeden z filarów współczesnego systemu gospodarczego, którego podstawowym celem jest zapewnienie stabilności, przejrzystości i bezpieczeństwa uczestników rynku. We współcześnie zdynamizowanym rozwoju instytucji finansowych, nieustannie powstają nowe instrumenty, konstruowane nawet w odniesieniu do tych sektorów gospodarki, w których usługi finansowe występowały dotychczas jedynie epizodycznie. Następuje proces zacierania się granic pomiędzy rynkiem bankowym, rynkiem ubezpieczeniowym i rynkiem kapitałowym. Dzieje się tak ze względu na pojawiające się instrumenty finansowe, do których trudno jednoznacznie przypisać konkretny segment rynku finansowego. Ponadto instytucje finansowe znane kiedyś z wąskich ofert produktowych, zaczynają rozszerzać swoją działalność na pozostałe dziedziny. Takie mieszanie się działalności z segmentów bankowości, ubezpieczeń i wielu innych określa się mianem bancassurance (Grzybowski, 2017, s. 547). Początkowo w Polsce funkcjonowały odrębne organy nadzoru dla różnych sektorów takie jak: Komisja Nadzoru Bankowego, Komisja Papierów Wartościowych i Giełd oraz Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych. W związku z przytoczonym powyżej procesem integracji segmentowej powstał model nadzoru zintegrowanego, który akcentuje konieczność wychodzenia naprzeciw nowoczesnym trendom rynkowym. Pojawiła się potrzeba utworzenia jednolitego organu o szerszych kompetencjach. Efektem tych zmian było powołanie Komisji Nadzoru Finansowego na podstawie art. 3 ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym. Komisja na podstawie art. 67 ust. 2 wspomnianej ustawy dopiero od 1 stycznia 2008 r. przejęła zadania Komisji Nadzoru Bankowego, stając się organem zintegrowanego nadzoru finansowego w Polsce. Celem działalności Komisji, zgodnie z art. 2 ustawy, jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku finansowego, jego stabilności, bezpieczeństwa, przejrzystości oraz zaufania do rynku i jego uczestników, a także ochrona interesów uczestników tego rynku. (Dz. U. 2025 poz. 640) Komisja Nadzoru Finansowego działa jako organ kolegialny, w skład którego wchodzi m.in. przewodniczący, jego zastępcy oraz przedstawiciele kluczowych instytucji państwowych np.: minister właściwy do spraw instytucji finansowych, minister do spraw zabezpieczenia społecznego, Prezes Narodowego Banku Polskiego i Prezes Zarządu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Obsługę administracyjną zapewnia Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, który posiada szerokie kompetencje. Obejmują one wszelkie podmioty

działające w sektorze finansowym takie jak: banki krajowe i zagraniczne, domy maklerskie, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, zakłady ubezpieczeń, fundusze emerytalne oraz spółki notowane na rynku regulowanym. Do jej zadań należy przede wszystkim kontrola zgodności działalności nadzorowanych podmiotów z przepisami prawa oraz nakładanie sankcji administracyjnych w razie stwierdzenia naruszeń. Ponadto organ wydaje zezwolenia i licencje na prowadzenie działalności finansowej. Jego aktywność natomiast nie ogranicza się do reakcji na naruszenia prawa, lecz obejmuje również działania prewencyjne i ostrzegawcze. Przykładem jest lista ostrzeżeń publicznych KNF, zawierająca informacje o podmiotach prowadzących działalność bez wymaganych zezwoleń. (KNF) Podstawową formą działania Komisji są decyzje administracyjne. W charakterze soft law wydają oni stanowiska, rekomendacje, wytyczne i ostrzeżenia publiczne adresowane do uczestników rynku. Ponadto rola prewencyjna KNF opiera się również na prowadzonych działaniach edukacyjnych i informacyjnych.

INSTRUMENTY OCHRONY UCZESTNIKÓW RYNKU FINANSOWEGO STOSOWANE PRZEZ KOMISJĘ NADZORU FINANSOWEGO

Cyfrowa transformacja sektora finansowego przyczyniła się do dynamicznego wzrostu liczby podmiotów oferujących usługi inwestycyjne w środowisku internetowym. Nie wszystkie z nich działają jednak zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa ani nie podlegają nadzorowi krajowych instytucji regulacyjnych. W związku z tym działania Komisji Nadzoru Finansowego obejmują zarówno funkcje regulacyjne, jak i informacyjne, mające na celu ograniczenie ryzyka inwestycyjnego po stronie uczestników rynku. Komisja kontroluje proces wchodzenia nowych podmiotów na rynek finansowy, weryfikując ich wiarygodność, kapitał, strukturę własnościową oraz zgodność z obowiązującymi przepisami prawa (Komierzyńska-Orlińska 2018, s. 186). Pomimo prowadzonego nadzoru, wciąż pojawiają się podmioty nieuprawnione, których działalność jest publikowana na liście ostrzeżeń publicznych KNF. Lista ta zawiera informacje o przedsiębiorstwach działających bez wymaganej rejestracji oraz o instytucjach, wobec których Komisja złożyła zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Funkcja informacyjna KNF ma zatem kluczowe znaczenie dla ochrony inwestorów przed podjęciem ryzykownych decyzji finansowych. Nadzór bieżący polega na prowadzeniu kontroli mających na celu zapewnienie zgodności działalności instytucji nadzorowanych z obowiązującymi przepisami prawa. W przypadku stwierdzenia naruszeń Komisja może zastosować środki przymusu administracyjnego, w tym

m.in. cofnięcie zezwolenia, nałożenie kary pieniężnej lub przekazanie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na rynku finansowym do organów ścigania (Ochman 2016, s. 336). Możliwe jest też na podstawie art. 22d ust. 2 ustawy Prawo bankowe zawieszenie w czynnościach członka rady nadzorczej lub zarządu banku, finansowej spółki holdingowej lub finansowej spółki holdingowej o działalności mieszanej (Dz.U. 2024 poz. 1646). Na podstawie art. 130 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu KNF monitoruje stosowanie procedur AML (Anti-Money Laundering) przez instytucje obowiązane podlegające jej nadzorowi. (Dz. U. 2025 poz. 644) w ramach realizacji tego zadania Komisja współpracuje z Generalnym Inspektorem Informacji Finansowej oraz uczestniczy w wymianie informacji z organami międzynarodowymi, w tym z Europejskim Urzędem Nadzoru Bankowego i Międzynarodową Grupą FATF (Financial Action Task Force). Z punktu widzenia uczestników rynku działania te mają istotne znaczenie prewencyjne, gdyż ograniczają ryzyko utraty środków finansowych lub wykorzystania systemu finansowego do celów przestępczych. Wraz z postępującą digitalizacją sektora finansowego Komisja zmuszona jest do dostosowywania narzędzi nadzorczych do nowych modeli działalności. Coraz istotniejsze znaczenie zyskują technologie nadzoru SupTech (Supervisory Technology), pozwalające na zautomatyzowane monitorowanie danych, analizę transakcji i identyfikowanie nieprawidłowości w czasie rzeczywistym. (Pruchniewicz, 2023) Ponadto rozwijany jest system raportowania elektronicznego taki jak Elektroniczny System Przekazywania Informacji (ESPI) oraz obowiązujący europejski wymóg jednolitego formatu sporządzania raportów rocznych przez spółki notowane na giełdach UE (ESEF - European Single Electronic Format). Istnieje także Elektroniczna Baza Informacji (EBI), która używana jest głównie w odniesieniu do spółek notowanych na rynku alternatywnym NewConnect obsługiwanych przez Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie. Rozwój nowoczesnych instrumentów nadzorczych umożliwia skuteczniejsze reagowanie na ryzyka charakterystyczne dla rynku cyfrowego. Coraz częściej wykorzystywane są systemy monitorujące aktywność online w zakresie reklam finansowych oraz działań marketingowych podmiotów funkcjonujących w mediach społecznościowych, które mogą służyć do promowania piramid finansowych bądź innych form oszustw inwestycyjnych. Skuteczność środków ochronnych stosowanych przez KNF uzależniona jest w dużym stopniu od ich dostosowania do dynamicznie zmieniających się uwarunkowań technologicznych. Należy jednak zauważyć, że niektóre nowe formy działalności finansowej wciąż pozostają trudne do jednoznacznej kwalifikacji prawnej. W związku z powyższym można

przyjąć jako trafne założenie, że w obecnych czasach umożliwienie skutecznej ochrony interesów uczestników rynku, w warunkach gospodarki cyfrowej, musi wyjść poza klasyczny nadzór administracyjny i łączyć elementy zarówno prawa, ekonomii, socjologii, jak i przede wszystkim szeroko rozumianej informatyki.

WYZWANIA I KIERUNKI ROZWOJU NADZORU FINANSOWEGO W ERZE CYFROWEJ

Jednym z najważniejszych wyzwań dla KNF jest dynamiczny rozwój sektora fintech, obejmującego podmioty oferujące nowoczesne rozwiązania finansowe oparte na technologiach cyfrowych. Fintechy często funkcjonują na pograniczu obowiązujących regulacji, co utrudnia jednoznaczną ocenę ich działalności. Najbardziej popularne fintechy działające w Polsce są już na tyle rozpowszechnione wśród społeczeństwa, że w większości podlegają szczegółowemu nadzorowi ze strony właściwych organów państwowych. Jednym z najlepszych przykładów jest cyfrowy bank Revolut, posiadający w Polsce około 5 milionów klientów. (Źródło internetowe - Bankier.pl) Pomimo objęcia tej instytucji nadzorem, KNF musi stale reagować na nowe okoliczności, czego przykładem są doniesienia medialne o wszczęciu w lipcu 2025 r. postępowania wobec spółki w związku z zarzutami promowania inwestycji w akcje bez prowizji, przy braku jasnego wskazania kosztów, ograniczeń oraz zasad blokowania kont użytkowników. (Źródło internetowe - Brandsit) Rozwój rynku kryptowalut oraz innych aktywów cyfrowych stanowi jedno z kluczowych wyzwań dla Komisji, ponieważ obszar ten w dużej mierze wymyka się tradycyjnym mechanizmom nadzoru. Rosnące zainteresowanie młodych inwestorów tego typu instrumentami finansowymi zwiększa potrzebę prowadzenia działań edukacyjnych w zakresie ryzyka inwestycyjnego. Edukacja finansowa realizowana jest m.in. poprzez kampanie informacyjne, takie jak „Uważajnakryptowaluty.pl”, prowadzone przez Narodowy Bank Polski we współpracy z KNF. Dodatkowo działalność edukacyjną prowadzi Centrum Edukacji dla Uczestników Rynku, organizujące konferencje i szkolenia skierowane zarówno do inwestorów profesjonalnych, jak i indywidualnych uczestników rynku. (Nieborak, 2011, s. 78-79) Unijne rozporządzenie w sprawie rynku kryptoaktywów (MiCA – Markets in Crypto-Assets Regulation) zostało opublikowane 9 czerwca 2023 r., a jego pierwsze przepisy zaczęły obowiązywać w państwach członkowskich 30 czerwca 2024 r. Do tego momentu emisja i obrót kryptoaktywami pozostawały w pełni poza zakresem regulacji prawnych. Przewidziany okres przejściowy może potrwać nawet do 1 lipca 2026 roku, co oznacza, że do

tego czasu dostawcy usług w tym zakresie mogą kontynuować działalność bez pełnego nadzoru regulacyjnego. (Piech, Pangsy-Kania, 2025, s. 93-97) w związku z tym całkowita ocena skuteczności rozporządzenia będzie możliwa dopiero po jego pełnym wdrożeniu. Niemniej jednak, przyjęcie MiCA stanowi ważny krok w kierunku uporządkowania sektora kryptoaktywów, gdyż wprowadza ono ramy prawne mające na celu zwiększenie przejrzystości, bezpieczeństwa i ochrony inwestorów. W momencie opracowywania niniejszego tekstu KNF przygotowuje się do objęcia tym nadzorem polskiego rynku kryptoaktywów, dlatego inwestorzy nie mogą jeszcze liczyć na wsparcie instytucjonalne w przypadku ewentualnych nieprawidłowości. Publiczne ostrzeżenia wydawane przez Komisję dotyczą głównie wysokiej zmienności wartości kryptowalut oraz braku ich powszechnie akceptowanej wartości ekonomicznej, ryzykiem utraty dostępu do własnych środków i wysoce spekulatywnym charakterze spowodowanym brakiem sprawdzonych metod wyceny. (Piech, Pangsy-Kania, 2025, s. 88-90).

ZAKOŃCZENIE

Nowoczesny rynek finansowy stanowi przestrzeń, w której tradycyjne formy nadzoru muszą współistnieć z nowymi instrumentami – takimi jak nadzór oparty na danych, tzw. piaskownice regulacyjne czy współpraca z sektorem fintech. w tych warunkach rola Komisji Nadzoru Finansowego nabiera szczególnego znaczenia. Dostosowując swoje narzędzia do wyzwań epoki cyfrowej, Komisja podejmuje działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom rynku, jednocześnie wspierając rozwój innowacyjności gospodarczej. Wnioskiem płynącym z analizy jest potrzeba zrównoważonego modelu nadzoru, łączącego elastyczność i otwartość na innowacje z konsekwentnymi działaniami edukacyjno-informacyjnymi, adresowanymi do wszystkich grup uczestników rynku. Tematyka poruszona w niniejszym artykule pozostaje aktualna, a dalszy rozwój rozwiązań w tym zakresie będzie wymagał stałej obserwacji i analizy.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych, Dz.U. 2025 poz. 611

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. 2025 poz. 1071

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 2025 poz. 383

Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, Dz.U. 2025 poz. 640

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. 2024 poz. 1646

Ustawa z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu, Dz.U. 2025 poz. 644

Literatura

Grzybowski M.

2017 *Prawo finansowe. Prawo finansów publicznych. Prawo podatkowe. Prawo bankowe.*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

Komierzyńska-Orlińska E.

2018 *Charakter prawny Komisji Nadzoru Finansowego*, Wydawnictwo Uniwersytet Opolski, Opole.

Krzysztożek M.

2017 *Bankowość elektroniczna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa.

Nieborak T.

2011 *Działania edukacyjne i informacyjne Komisji Nadzoru Finansowego w zakresie funkcjonowania rynku finansowego jako element kształtowania jego stabilności*, [w:] *Nadzór nad rynkiem finansowym*, Wydawnictwo Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław.

Ochman P.

2016 *Rola Komisji Nadzoru Finansowego w karnej ochronie rynku finansowego*, Wydawnictwo Uczelnia Łazarskiego, Warszawa.

Piech K., Pangsy-Kania S.

2025 *Regulacja kryptoaktywów w Polsce: ramy prawne i przyszłe kierunki rozwoju*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” nr 3/2025, Wydawnictwo Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin.

Sarama M.

2017 *Zmiany na rynku bankowości internetowej w Polsce w latach 2010–2015*, Wydawnictwo Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.

Netografia

Bankier.pl

Boczoń W. *Revolut w rankingu banków*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Revolut-w-rankingu-bankow-Zrownal-sie-z-Millennium-goni-ING-9011968.html> (dostęp: 18 października 2025 r.)

Brandsit

Myszkowska I. Artykuł uzupełniony o oficjalne oświadczenie Revolut, <https://brandsit.pl/revolut-pod-lupa-wloskiego-regulatora-zarzuty-dotyczy-ukrytych-kosztow-i-blokowania-kont/> (dostęp: 18 października 2025 r.)

Pruchniewicz K. *RegTech i SupTech – czym jest i jakie mają znaczenie w praktyce*, <https://rpms.pl/regtech-i-suptech-czym-jest-i-jakie-maja-znaczenie-w-praktyce/> (dostęp: 17 października 2025 r.)

Komisja Nadzoru Finansowego

Zadania KNF zawarte w Biuletynie Informacji Publicznej KNF i UKNF, https://www.knf.gov.pl/bip_portal/knf/zadania_knf (dostęp: 14 października 2025 r.)

THE ROLE OF THE FINANCIAL SUPERVISION AUTHORITY IN THE SYSTEM OF PROTECTION OF PARTICIPANTS OF THE CONTEMPORARY FINANCIAL MARKET IN POLAND

Summary: The aim of this article is to explore the current challenges related to the digital transformation of the financial sector. A key issue analyzed in the text is the identification of new supervisory instruments used by the Polish Financial Supervision Authority. The importance of this topic stems from its direct impact on the daily functioning of financial market participants. The article also identifies potential directions for the development of innovative consumer protection methods in the digital environment.

Keywords: Polish Financial Supervision Authority, fintech, supervision, cryptocurrencies, legal regulations, digitization.

WORK-LIFE BALANCE W ŚWIELE PRAWA

Streszczenie: w artykule dokonano analizy pojęcia *work-life balance* w świetle prawa. Szeroko zaprezentowano regulacje prawne Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1158 oraz Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, których celem jest wsparcie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym. Następnie scharakteryzowano krajowe regulacje w Polsce, wprowadzone nowelizacją Kodeksu pracy w 2023 roku, które wykraczają poza unijne minimalne wymogi. W dalszej części artykułu poruszono kwestię praktycznego wdrażania omawianych przepisów. Zgromadzone dane wskazują na zauważalny wzrost zainteresowania nowymi uprawnieniami pracowniczymi, jednak ich wykorzystanie wciąż pozostaje ograniczone. Dlatego też niezbędne są działania wspierające zarówno w obszarze edukacji, jak i polityki personalnej firm – aby w pełni urzeczywistnić potencjał, jaki niesie koncepcja *work-life balance*.

Słowa kluczowe: work-life balance, prawo pracy, życie prywatne, Dyrektywa (UE) 2019/1158, rodzina.

WSTĘP

Współczesny rynek pracy cechuje się coraz większą dynamiką, wysokim tempem życia i rosnącymi wymaganiami wobec pracowników, zarówno w sektorze prywatnym, jak i publicznym. Zjawiska takie jak postępująca cyfryzacja, praca zdalna czy elastyczne modele zatrudnienia spowodowały zatarcie granic między życiem zawodowym a prywatnym. W efekcie coraz częściej podkreśla się znaczenie *work-life balance* (WLB), czyli równowagi między pracą a życiem prywatnym (Pocztowski, 2018, s. 262). Na wstępie autorka przybliżyła samo pojęcie równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, skupiając się jednocześnie na jego genezie oraz wskazując na jej pozytywny wpływ zarówno na dobrostan

pracowników, jak i na efektywność organizacyjną. Następnie szczegółowo przedstawia unijne podstawy prawne – zwłaszcza Dyrektywę (UE) 2019/1158 oraz art. 33 Karty praw podstawowych UE, które promują elastyczne formy pracy i różnorodne urlopy, umożliwiające godzenie obowiązków zawodowych z rodzinnymi. W dalszej części analizy poddano nowelizację polskiego Kodeksu pracy z 2023 roku, w wyniku implementacji dyrektywy unijnej. Zwrócono uwagę na poszerzoną ochronę pracowników, regulacje dotyczące pracy zdalnej oraz procedury dotyczące elastycznej organizacji pracy. Na koniec autorka przedstawia również zestawienie danych empirycznych (m.in. raporty ZUS, Fundacji Share the Care), wskazujących, jak praktycznie wygląda faktyczne stosowanie przepisów dotyczących WLB.

POJĘCIE I KORZYŚCI PŁYNĄCE Z WORK-LIFE BALANCE

Koncepcja *work-life balance* zaczęła kształtować się pod koniec lat 70. i na początku lat 80. XX wieku jako reakcja na spadające zaangażowanie i motywację pracowników. Kluczowym momentem w rozwoju tej idei było dostrzeżenie, że wpływ na funkcjonowanie jednostki w pracy wywierają nie tylko obowiązki rodzinne. Ekspertci zaczęli zauważać, że równie istotne są inne obszary życia, takie jak aktywność społeczna, relacje towarzyskie, zainteresowania, czas wolny czy edukacja. Wszystkie te sfery mogą pozostawać w harmonii z pracą lub też wchodzić z nią w konflikt, wpływając tym samym na dobrostan pracownika i jego efektywność zawodową (Sadowska-Snarska, 2015, s. 98). Współczesne ujęcie *work-life balance* nadal częściowo opiera się na relacji praca–rodzina, ale obejmuje też inne role życiowe. Równowaga ta polega na umiejętnym godzeniu obowiązków zawodowych z zadaniami wynikającymi z życia prywatnego, przy jednoczesnym braku konfliktu między tymi sferami. Zachodzi ona wtedy, gdy praca nie ogranicza życia osobistego, a sprawy prywatne nie zakłócają efektywności zawodowej. Utrzymanie balansu pozwala ludziom realizować się w różnych obszarach życia rodzinie, zdrowiu czy pasjach i osiągać satysfakcję z funkcjonowania we wszystkich tych dziedzinach, co bezpośrednio przekłada się na lepsze samopoczucie i jakość życia (Tomaszuk, Olszewski, 2023, s. 117). Organizacja czasu pracy zgodna z ideą *work-life balance* umożliwia pracownikowi m.in. niezabieranie pracy do domu, efektywne wykorzystanie urlopu i dni wolnych, realizację zadań w godzinach pracy oraz unikanie nadgodzin. Dzięki temu zyskuje on więcej czasu na odpoczynek, relacje z bliskimi i własne potrzeby. Ograniczenie presji związanej z pracą wpływa korzystnie na samopoczucie zarówno fizyczne,

jak i psychiczne oraz społeczne – przyczyniając się do ogólnej poprawy jakości życia (Hildt-Ciupińska, 2016, s. 9).

Pracodawcy, którzy zdecydowali się na wdrożenie programów wspierających równowagę między pracą a życiem prywatnym, zauważają szereg korzyści. Do najczęściej wymienianych należą: lepsze gospodarowanie czasem pracy, większe zaangażowanie i motywacja pracowników, wyższa produktywność, łatwiejsze pozyskiwanie talentów, większe poczucie stabilności wśród zatrudnionych oraz spadek rotacji kadry. Tego typu inicjatywy sprzyjają również lepszemu wykorzystaniu czasu wolnego – dzięki elastycznym formom zatrudnienia i lepszemu planowaniu obowiązków zawodowych. Wiele firm aktywnie wspiera także organizację czasu poza pracą, oferując dodatkowe możliwości rozwoju czy wypoczynku (Kolny, 2019, s. 145).

Z drugiej strony wdrożenie takich programów wiąże się z pewnymi kosztami – zarówno na etapie uruchamiania, jak i w późniejszym codziennym funkcjonowaniu (np. koszty administracyjne). Wysokość tych wydatków zależy od wielu czynników: wielkości firmy, branży, w której działa, a także od struktury zatrudnienia. Sytuacja gospodarcza również może wpływać na opłacalność poszczególnych działań. Mimo to, badania prowadzone wśród menedżerów pokazują, że w ich ocenie koszty i korzyści tych rozwiązań pozostają w rozsądnej równowadze (Kolny, 2019, s. 145).

REGULACJE UNIJNE WSPIERAJĄCE WLB

Zaczynając od unijnych podstaw prawnych wspierających WLB, warto pochylić się nad Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1158 z dnia 20 czerwca 2019 r. Jest to najważniejszy i najbardziej wszechstronny akt prawny Unii Europejskiej dotyczący godzenia życia zawodowego z prywatnym. Dyrektywa obejmuje wszystkich pracowników – zarówno kobiety, jak i mężczyzn zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub w innej formie stosunku pracy, zgodnie z przepisami prawa, układami zbiorowymi lub praktykami obowiązującymi w danym państwie członkowskim. Jednocześnie państwa członkowskie mają prawo samodzielnie określić definicję stanu cywilnego i rodzinnego oraz decydować, kto może być uznany za matkę, ojca lub rodzica. (Dz.U.UE.L.2019.188.79).

Omawiana dyrektywa szczegółowo określa rozwiązania mające na celu wzmocnienie i ułatwienie realizacji koncepcji *work-life balance*:

Artykuł 4 dotyczy urlopu ojcowskiego, mowa jest tutaj o prawie pracowników – ojców (lub równoważnie drugih rodziców, zgodnie z prawem krajowym) do co najmniej 10 dni roboczych urlopu ojcowskiego z tytułu narodzin dziecka. Urlop ten powinien być dostępny niezależnie od stażu pracy, wcześniejszego zatrudnienia oraz stanu cywilnego czy rodzinnego pracownika. Państwa członkowskie mają możliwość określenia szczegółowych zasad momentu wykorzystania tego urlopu (Dz.U.U.E.L.2019.188.79).

Artykuł 5 poświęcony jest z kolei urlopowi rodzicielskiemu. Zgodnie z nim każdemu pracownikowi przysługuje indywidualne prawo do czterech miesięcy urlopu rodzicielskiego, który może zostać wykorzystany do momentu, gdy dziecko osiągnie określony wiek tj. maksymalnie do ukończenia przez nie ośmiu lat. z tego wymiaru dwa miesiące nie mogą być przekazane innemu rodzicowi. Pracodawcy powinni zapewnić możliwość korzystania z urlopu rodzicielskiego w sposób elastyczny. Pracownicy mogą składać wnioski o taki urlop w pełnym lub częściowym wymiarze, w formie podzielonej na kilka okresów lub w innej elastycznej formule. Ostateczna decyzja w przypadku wniosków o niestandardowe formy urlopu (inne niż w pełnym wymiarze czasu pracy) należy do pracodawcy, który w razie odmowy ma obowiązek przedstawić uzasadnienie swojej decyzji na piśmie (Dz.U.U.E.L.2019.188.79).

Artykuł 6 to ostatni już artykuł dotyczący urlopu, który reguluje kwestie związane z urlopem opiekuńczym. z jego treści wynika, że pracownikowi przysługuje prawo do pięciu dni urlopu opiekuńczego w ciągu roku. Szczegółowe zasady jego udzielania, w tym zakres i warunki, mogą zostać określone przez państwa członkowskie zgodnie z obowiązującym prawem krajowym lub przyjętą praktyką. Celem tego rozwiązania jest wsparcie osób – zarówno kobiet, jak i mężczyzn, które opiekują się chorymi, starszymi członkami rodziny lub innymi bliskimi wymagającymi stałej opieki, aby mogły one pozostać aktywne zawodowo. Pracownicy mający pod opieką poważnie chorego lub niesamodzielnego krewnego powinni mieć prawo do urlopu w celu sprawowania nad nim opieki. W celu ograniczenia nadużyć, przed przyznaniem takiego urlopu może być wymagane przedstawienie dowodu potwierdzającego stan zdrowia osoby wymagającej opieki (Dz.U.U.E.L.2019.188.79).

Zgodnie z postanowieniami artykułu 7 Dyrektywy, pracownikom przysługuje prawo do skorzystania z czasu wolnego od pracy w sytuacjach nagłych, wynikających z działania siły wyższej - w szczególności w pilnych sprawach rodzinnych, takich jak choroba lub wypadek, które wymagają ich natychmiastowej obecności. Państwa członkowskie mogą jednak wprowadzić ograniczenia co

do długości takiego zwolnienia, określając jego maksymalny wymiar roczny lub przypadający na jedno zdarzenie (Dz.U.U.E.L.2019.188.79).

Dyrektywa przewiduje również, w artykule 8 szereg rozwiązań służących elastycznemu organizowaniu pracy, w tym:

- możliwość wykonywania pracy zdalnej,
- elastyczny rozkład czasu pracy,
- możliwość zmniejszenia etatu.

Z elastycznych form pracy mogą korzystać rodzice dzieci do ósmego roku życia oraz osoby sprawujące opiekę nad bliskimi wymagającymi wsparcia. Mają oni prawo złożyć wniosek do pracodawcy o zastosowanie odpowiednich rozwiązań, a pracodawca zobowiązany jest do jego rozpatrzenia w rozsądnym terminie, z uwzględnieniem zarówno potrzeb pracownika, jak i interesów firmy. W przypadku odmowy lub przesunięcia terminu wprowadzenia zmian, pracodawca musi przedstawić pisemne uzasadnienie swojej decyzji.

Ponadto, jeśli ustalona elastyczna organizacja pracy ma charakter czasowy, pracownik zachowuje prawo do powrotu do wcześniejszego systemu pracy po zakończeniu uzgodnionego okresu. W razie istotnej zmiany okoliczności, może również wcześniej wystąpić z wnioskiem o powrót do poprzedniego trybu pracy (Dz.U.U.E.L.2019.188.79).

Pochylając się nad unijnymi regulacjami prawnymi, warto zwrócić uwagę na Kartę praw podstawowych Unii Europejskiej, a konkretnie na artykuł 33. ustęp 1 podkreśla wagę rodziny jako podstawowej komórki społecznej i zapewnienia jej ochronę prawną, ekonomiczną oraz społeczną. Oznacza to, że polityki państw członkowskich – także w zakresie zatrudnienia powinny uwzględniać potrzeby rodzin, co stanowi fundament idei WLB. Ochrona ta tworzy ramy, w których możliwe jest lepsze godzenie obowiązków domowych z zawodowymi. Ustęp 2 natomiast gwarantuje każdemu ochronę przed zwolnieniem z pracy z powodów związanych z macierzyństwem, co zwiększa bezpieczeństwo zatrudnienia kobiet i umożliwia im korzystanie z urlopów rodzicielskich. Dodatkowo zagwarantowanie płatnego urlopu macierzyńskiego oraz prawa do urlopu wychowawczego po narodzinach lub adopcji dziecka stanowi konkretne narzędzie umożliwiające budowanie harmonii między pracą a życiem prywatnym. (Dz.U.U.E.C.2016.202.389).

Regulacje zawarte w Dyrektywie (UE) 2019/1158 oraz w artykule 33 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w istotny sposób wspierają realizację idei *work-life balance*. Poprzez wprowadzenie różnorodnych form urlopów w tym

ojcowskiego, rodzicielskiego czy opiekuńczego – pracownicy zyskują realne narzędzia do łączenia obowiązków zawodowych z życiem rodzinnym. Dodatkowo promowanie elastycznych modeli pracy, takich jak praca zdalna czy możliwość zmniejszenia wymiaru etatu, pozwala na lepsze dostosowanie organizacji pracy do indywidualnych potrzeb. Takie rozwiązania przyczyniają się do większej satysfakcji z pracy oraz lepszego samopoczucia pracowników (Jankowska, 2021, s. 123-124).

KRAJOWE REGULACJE WSPIERAJĄCE WORK-LIFE BALANCE – WDROŻENIE I ROZSZERZENIE STANDARDÓW

Wprowadzenie w Polsce kompleksowych rozwiązań sprzyjających godzeniu życia zawodowego z prywatnym nastąpiło w wyniku nowelizacji Kodeksu pracy, która weszła w życie w kwietniu 2023 roku. Choć formalnym powodem tych zmian była konieczność implementacji przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1158 której, przepisy zostały poddane analizie wyżej, polski ustawodawca w wielu obszarach wykracza poza minimalne wymagania prawa unijnego. (Godlewska-Bujok, 2023, s. 14). Krajowe regulacje nie tylko adaptują standardy europejskie, lecz także dostosowują je do specyfiki rynku pracy, systemu prawnego i społeczno-kulturowych uwarunkowań w Polsce (Florek, Pisarczyk, 2025, s. 126).

Jednym z najbardziej widocznych przykładów takiego podejścia jest rozszerzenie zakresu ochrony stosunku pracy w okresie korzystania z uprawnień związanych z rodzicielstwem. Nowelizacja art. 177 § 1 kodeksu pracy nie ogranicza się wyłącznie do zakazu wypowiedzenia umowy, ale wprowadza również zakaz podejmowania przez pracodawcę czynności przygotowawczych do wypowiedzenia lub rozwiązania umowy o pracę w czasie ciąży oraz w okresie korzystania z urlopów związanych z rodzicielstwem (Godlewska-Bujok, 2023, s. 16). Taki stopień ochrony nie wynika bezpośrednio z dyrektywy, lecz stanowi przejaw woli ustawodawcy do zapewnienia szerszego bezpieczeństwa zatrudnienia dla pracowników znajdujących się w szczególnie wrażliwej sytuacji życiowej.

Kolejnym elementem wyróżniającym polską implementację jest szczegółowa regulacja elastycznych form organizacji pracy, w tym przede wszystkim pracy zdalnej (Dz.U.2025 poz. 277). Podczas gdy dyrektywa unijna jedynie sygnalizuje możliwość jej stosowania, polskie przepisy zawarte w Kodeksie pracy określają precyzyjnie zasady, warunki i procedury wykonywania pracy zdalnej, w tym obowiązki pracodawcy w zakresie zapewnienia materiałów i narzędzi, zwrotu kosztów

oraz ochrony danych osobowych. Takie unormowania wskazują na dążenie do systemowego uporządkowania tej formy świadczenia pracy, która zyskała na znaczeniu w wyniku doświadczeń pandemii COVID-19, a obecnie stanowi istotną część polityki WLB w wielu organizacjach.

Dodatkowo istotnym novum na gruncie krajowym jest usankcjonowanie prawa pracownika do wystąpienia z wnioskiem o elastyczną organizację pracy, np. ruchomy czas pracy, pracę w niepełnym wymiarze godzin czy pracę w formie zdalnej, w związku z opieką nad dzieckiem do ukończenia przez nie ósmego roku życia lub nad osobą wymagającą wsparcia (Godlewska-Bujok, 2023, s. 16). Co istotne, choć dyrektywa zakłada jedynie prawo do złożenia takiego wniosku, polski ustawodawca przewidział szczegółową procedurę jego rozpatrywania, w tym obowiązek udzielenia pisemnej odpowiedzi przez pracodawcę w uzasadnionym terminie. Tym samym wzmacniana jest pozycja pracownika w procesie negocjowania warunków pracy sprzyjających WLB.

Warto podkreślić, że wiele z rozwiązań wspierających *work-life balance* zostało ujętych w przepisach o charakterze gwarancyjnym, a nie jedynie fakultatywnym (Godlewska-Bujok, 2023, s. 16). Przykładowo, prawo do określonych form urlopów, elastyczności czy ochrony przed wypowiedzeniem nie wymaga dodatkowych uzgodnień z pracodawcą, lecz wynika bezpośrednio z obowiązującego prawa pracy (k.p.). Taka konstrukcja przepisów świadczy o rosnącym znaczeniu równowagi między życiem zawodowym a prywatnym jako dobra chronionego prawnie, nie tylko w wymiarze polityki społecznej, ale również w praktyce stosunków pracy.

ANALIZA PRAKTYCZNEGO FUNKCJONOWANIA PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH WLB

Choć przepisy prawne tworzą formalne ramy dla wdrażania idei *work-life balance*, ich skuteczność w dużej mierze zależy od praktyki stosowania w realiach rynku pracy. W tym kontekście warto przyjrzeć się stopniowi korzystania z uprawnień przez pracowników.

Dostępne dane statystyczne wskazują, że wciąż nie wszyscy pracownicy w pełni korzystają z przysługujących im uprawnień. Jak wynika z raportu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Fundacji Share the Care, po wdrożeniu unijnej dyrektywy *work-life balance* zauważalny jest wzrost liczby ojców korzystających z urlopów rodzicielskich z 1% w 2022 r. do 17% w 2024 r. to dowód na coraz

większą świadomość mężczyzn i ich aktywność w opiece nad dzieckiem. Jednak według ekspertów to nadal bardzo mało. (źródło internetowe – www.zus.pl).

Z badania kolejnego z uprawnień pracowników wynika, że choć praca zdalna i elastyczny czas pracy zyskały dużą popularność w okresie pandemii COVID-19, to po jej zakończeniu wielu pracowników deklaruje trudności w utrzymaniu tej formy organizacji pracy. Jedynie ok. 30% osób, które chciałyby pracować zdalnie w stałej formule, otrzymuje na to zgodę od pracodawcy. Wynika to m.in. z ograniczeń stanowiskowych, ale też z niechęci niektórych przełożonych do tego modelu pracy (Piotrowicz, 2023, s. 83).

Powyższa analiza wskazuje, że mimo istnienia korzystnych rozwiązań prawnych w zakresie *work-life balance*, ich rzeczywiste wdrożenie w środowisku pracy wciąż napotyka liczne trudności. Wzrost liczby ojców korzystających z urlopów rodzicielskich po wdrożeniu unijnej dyrektywy jest pozytywnym sygnałem zmiany postaw społecznych, jednak skala korzystania z tych uprawnień nadal pozostaje niewystarczająca. Z kolei ograniczony dostęp do pracy zdalnej i elastycznego czasu pracy po pandemii pokazuje, że formalne możliwości nie zawsze przekładają się na praktykę, głównie z powodu kultury organizacyjnej oraz podejścia pracodawców. Dla pełnego urzeczywistnienia idei *work-life balance* konieczne są więc nie tylko zmiany legislacyjne, ale także wsparcie informacyjne, edukacyjne i kulturowe, które pomogą pracownikom i pracodawcom lepiej wykorzystywać dostępne rozwiązania (Godlewska-Bujok, 2023, s. 17).

ZAKOŃCZENIE

Analiza obowiązujących przepisów krajowych i unijnych pokazuje, że współczesne prawo pracy coraz lepiej odpowiada na wyzwania związane z godzeniem życia zawodowego i prywatnego. Nowelizacja Kodeksu pracy z 2023 roku, będąca efektem implementacji Dyrektywy (UE) 2019/1158, wprowadziła szereg istotnych rozwiązań wspierających ideę *work-life balance*, takich jak elastyczna organizacja pracy, uprawnienia rodzicielskie oraz praca zdalna. Jednak skuteczność tych mechanizmów zależy w dużej mierze od praktyki ich stosowania. Pomimo pozytywnych zmian legislacyjnych, rzeczywistość pokazuje, że istnieje znaczna luka pomiędzy przepisami a ich faktycznym wykorzystaniem. Dlatego konieczne jest nie tylko dalsze rozwijanie instrumentów prawnych, ale również prowadzenie działań informacyjnych, edukacyjnych oraz promujących kulturę organizacyjną opartą na zaufaniu i równym traktowaniu.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1158 z dnia 20 czerwca 2019 r.
- Dz.Urz. L 186, 11.7.2019.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej - Dz.U.U.E.C.2010.83.389.

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r., Kodeks Pracy - Dz.U.2025 poz. 277.

Literatura

Florek L., Pisarczyk Ł.

2025 *Prawo Pracy*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa.

Godlewska-Bujok B.

2023 *Work-life balance po polsku – najważniejsze refleksje po nowelizacji z 2023 roku*, Radca Prawny. Zeszyty Naukowe, Krajowa Izba Radców Prawnych.

Hildt-Ciupińska K.

2016 *Temat równowagi pracy i życia pracowników widziany oczami pracodawców. Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka*, Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy.

Jankowska M.

2021 *Kto rządzi na rynku pracy? Konfrontacja stosunku pokolenia Y do pracy z oczekiwaniami pracodawców*. Zeszyty Naukowe ZPSB. Firma i Rynek, Wyższa Szkoła Bankowa w Szczecinie, Uniwersytet Szczeciński.

Kolny B.

2019 *Współczesne wyzwania rynku pracy, Implikacje Work-Life Balance dla zagospodarowania i zwiększenia ilości czasu wolnego pracownika*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź – Warszawa.

Piotrowicz K.

2023 *Praca zdalna i hybrydowa po pandemii COVID-19. Wyniki badania oczekiwań pracowników i menedżerów wobec nowego modelu pracy na przykładzie wybranego przedsiębiorstwa*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.

Pocztowski A.

2018 *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.

Sadowska-Snarska C.

2015 *Godzenie pracy z życiem rodzinnym – aspekt implementacyjny w wymiarze regionalnym*, Rada OPZZ Województwa Podlaskiego, Białystok.

Tomaszuk A., Olszewski P.

2023 *Postrzeganie work-life balance w percepcji pokoleń dominujących na rynku pracy*, Politechnika Białostocka, Wydział Inżynierii Zarządzania.

Netografia

<https://www.zus.pl/-/r%C3%B3wno%C5%9B%C4%87-rodzicielska-w-polsce-wyzwania-i-nadzieje-dwa-lata-po-wdro%C5%BCeniu-dyrektywy-work-life-balance>
(dostęp: 14.10.2025).

WORK-LIFE BALANCE IN THE LIGHT OF THE LAW

Summary: The article presents an analysis of the concept of work-life balance in the context of the law. To this end, it provides a broad overview of the legal regulations of the European Union, with particular emphasis on Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council, as well as the Charter of Fundamental Rights of the European Union, both aimed at supporting the balance between professional and private life. The article then characterizes national regulations introduced in Poland through the 2023 amendment to the Labour Code, which go beyond the minimum requirements set by the EU. In the subsequent part, attention is given to the practical implementation of the discussed provisions. The collected data indicate a noticeable increase in interest in the newly introduced employee entitlements; however, their actual use remains limited. Therefore, supportive measures are necessary—both in the field of education and in companies' human resource policies—to fully realize the potential inherent in the concept of work-life balance.

Keywords: work-life balance, labor law, private life, Directive (EU) 2019/1158, family.

Zawarte w tomie opracowania podejmują zróżnicowane tematy – od charakterystyki decyzji administracyjnych i ich znaczenia w praktyce organów państwowych, poprzez prawne aspekty postępowania dietetycznego w celiakii, aż po analizę roli Rady Europy i Komisji Nadzoru Finansowego w systemie ochrony obywateli. Autorzy – reprezentujący różne ośrodki naukowe – łączą refleksję teoretyczną z analizą praktycznych konsekwencji obowiązujących regulacji. Taki sposób ujęcia problematyki pozwala czytelnikowi zrozumieć, że prawo nie jest jedynie zbiorem norm, lecz realnym narzędziem wpływającym na jakość życia społecznego i jednostkowego.